

Фонд за двустранни отношения на национално ниво по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство (ФМ на ЕИП) и
Норвежкия финансов механизъм (НФМ) 2009–2014 г.

ПРЕПОДАВАНЕТО НА ИСТОРИЯ В МУЛТИКУЛТУРНО ОБЩЕСТВО – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И МОДЕЛИ

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

доц. д-р Петко Христов

д-р Петър Иванов

Оля Игнатова

Надежда Стойкова, 56. СОУ „ Професор Константин Иречек“, гр. София

Диана Илиева, 56. СОУ „ Професор Константин Иречек“, гр. София

Светлана Михайлова, 127 СОУ „Иван Николаевич Денкоглу“

Росен Богомилов, 106 ОУ "Григорий Цамблак" гр. София

Николай Григоров, 8 СОУ "Арсени Костенцев" в гр. Благоевград

Валентина Стефанова, 8 СОУ "Арсени Костенцев" в гр. Благоевград

Нели Иванова, гимназия „Васил Левски“, град Исперих

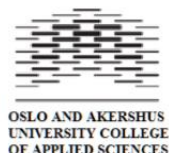
Нурджихан Сали, гимназия „Васил Левски“, град Исперих

Научен редактор: доц. д-р Петко Христов

Председател на Управителния съвет на Център за изследвания и анализи: проф. д-р Албена Вуцова

Настоящото издание е изготвено в рамките на проект „Преподаването по история в мултикултурно общество – предизвикателства и модели“ на Център за изследване и анализи. Проектът се осъществява в рамките на Фонда за двустранни отношения на национално ниво, Приоритет 2: Популяризиране на европейските ценности и по-специално в сферата на обучение по история в мултикултурно общество. Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонда за двустранни отношения на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Център за изследване и анализи и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Националното координационно звено в България.

Представените текстове и модели са предложени от преподаватели по история с дългогодишен опит в мултикултурна среда. Всеки автор е следвал свой подход и структура, съчетавайки историческата литература и иновативните модели на преподаване.

Двустранен проект Норвегия – България, 2015–2016

ПРЕПОДАВАНЕТО НА ИСТОРИЯ В МУЛТИКУЛТУРНО ОБЩЕСТВО – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И МОДЕЛИ

НАРЪЧНИК С МАТЕРИАЛИ В ПОМОЩ НА УЧИТЕЛЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	5
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И СПЕЦИФИКИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ В РАЗЛИЧНИ ТИПОВЕ МУЛТИКУЛТУРНА СРЕДА	8
ОБЗОР НА МАТЕРИАЛИТЕ, ВКЛЮЧЕНИ В УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ИСТОРИЯ ОТ V ДО XII КЛАС	13
СЪЧЕТАВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ НА ИСТОРИЧЕСКОТО И ГРАЖДАНСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ	34
БЪЛГАРИЯ – „СТРАННИЯТ СЪЮЗНИК“ НА ТРЕТИЯ РАЙХ	43
ТЕАТЪРЪТ КАТО МЕТОД ЗА МУЛТИКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ	48
ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ В МУЛТИКУЛТУРНА ЕТНИЧЕСКА СРЕДА	51
ИСТОРИЯ НА ПРЕСЕЛЕНИЯТА И ЗАСЕЛВАНЕТО НА РОМИТЕ В ЕВРОПА	56
ХРИСТИЯНСТВО И ИСЛЯМ- ТРАДИЦИОННИ РЕЛИГИИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ-ЗИП ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ, 11 КЛАС	61
ЦАР СИМЕОН/893-927г/- ВЛАДЕТЕЛЯТ, КОЙТО ИСКАШЕ ДА УПРАВЛЯВА В КОНСТАНТИНОПОЛ	63

Увод

доц. д-р Петко Христов

Динамичните политически промени в Източна и Югоизточна Европа в последното десетилетие на изминалия XX век донесоха съществени изменения в идеите за начините, посредством които се конструират нациите и се създават националните идентичности в началото на новото трето хилядолетие. Оптимистичната мечта на идеолозите на национално-освободителните движения от XIX век за възможността да бъдат създадени устойчиви суверенни национални държави с ясно очертани граници, последвана от песимистичните прогнози на редица философи от следващия XX век за края на историята и за възможността да съществува един хомогенен свят без нации и национализъм, бяха опровергани или изменени до неузнаваемост от падането на Берлинската стена и разширяването на новото многонационално обединение Европейски съюз, в което отделните държави-членки са принудени да се разделят с част от своя държавен суверенитет, разбираан в понятията на миналото. Не всички общества приемат това, както показаха резултатите от референдума във Великобритания, но младите и образовани хора в Европа разбират необходимостта от обединена „Европа без граници“. Границите на отделните държави се „отварят“, а активните трансгранични миграционни процеси в Източна Европа през първото десетилетие на XXI век се превърнаха в главен катализатор за дискусиите относно концепцията за хомогенната национална идентичност и национална култура, които се приемат все още за даденост. Българското общество вече четвърт век е въввлечено активно в тези процеси.

Оптимистите в Европейския съюз настояват, че либералната демокрация може да конструира едно „равноправно мултикултурно общество“, където малцинствата могат да имат право на свой собствен език в семейството и общността, правото да практикуват религията си, да организират местните и семейните си отношения според традицията си, без това да е заплаха за цялостното единство на едно национално общество. Неотдавнашното публично съмнение на германския канцлер Ангела Меркел в ефективността на политиката на мултикултурализъм в Германия обаче опровергава този оптимизъм, а съвременните миграционни вълни към Западна Европа породиха редица ксенофобски настроения в редица държави. И докато някои автори твърдят, че е дошъл краят на историята такава, каквато я познаваме от предишните епохи, че националната държава е в криза, то подобно на античния Янус през последните две десетилетия тя показва своята многоликост – крахът на бившия Съветски съюз и на Федеративна Югославия ясно демонстрира как от пепелта на разпадналите се мултинационални общности като феникси се раждат отново нови („новоизобретени“) национални държави, където с помощта на държавните институции, каквото е училището, се конструират нови идентичности и „новоизобретени“ национални истории. Особено на Балканите вглеждането в героичното историческо минало на нацията се превръща все повече в базов мотив и основен аргумент за обосноваване на перспективата за „европейско бъдеще“ на съответната страна.

Както показват редица анализи, обаче, Европейският съюз в своите разнообразни културни контексти не само няма да отхвърли националната логика, не само няма да се превърне в пост-национално общество с над-национална идентичност на своите членове, но независимо от своята реторика, ще потвърди националните идентичности в своите граници. Нещо повече – в условията на пан-европейската мобилност и нововъзникналата динамика на отношението глобално-локално (наричано от някои автори „глокализъм“) нашето отношение към това, което разпознаваме като национални традиции и локално културно наследство в неговото интеркултурно разнообразие, се превръща постепенно във фокус на изследванията за конструирането на идентичностите в Обединена Европа. Българският модел на преподаване по история в такава перспектива и насърчаването на гражданското обучение в средното

училище би могъл да бъде полезен и в общеевропейски план. Това е и една от основните цели на проекта, който реализирахме с колегите от Колежа по приложни науки към Университета в Осло и Акершус в Норвегия.

България се разкрива през хилядолетната си история именно като граница и контактна зона между цивилизации и култури, място на сблъсък и конфликти, но и на взаимно проникване и влияние на разнообразни етнически, религиозно и културно различни групи, научили се повече или по-малко да живеят заедно от векове. В този смисъл предлаганият от нас модел на осмисляне на преподаването по история в средното училище се различава съществено от опита на колегите ни в Норвегия. Ако там политиката на мултикултурализъм е насочена предимно към интеграция на разнообразните мигрантски групи, попаднали там през последните десетилетия на миналия век като трудови мигранти, то в България разнообразието на етноси, религии и култури съществува от векове в редица региони на страната и това налага да погледнем по нов начин на политиката на предлагания напоследък в рамките на ЕС интеркултурализъм и поставения под съмнение мултикултурализъм.

Интеркултурализмът като идеология е опит да се промени подхода към културното разнообразие в ЕС през последното десетилетие след редицата проблеми, произлезли от политиката на мултикултурализъм, прилагана преди това в редица европейски страни. И двата начина на осмисляне на социалното съжителство на разнообразните общности с различни културни идентичности се основават на идеята за насърчаване на интеграцията и комуникацията помежду им, органичното им вписване в живота на обществото, същевременно запазвайки културните особености на всяка от тях. Мултикултурализмът обаче се фокусира върху запазването на културните различия, поставяйки правата на групата над тези на индивида и не предлага реални стратегии за хармоничното вписване на общностите в гражданското общество. Интеркултурализмът се опитва да избегне този проблем, запазвайки културните различия, но по различен начин и именно чрез акцентирание върху комуникацията между различните общности и обществото, формирайки сфера на толерантност и равенство между тях. Политиката на интеркултурализъм може да се разбира и като правна гаранция за изразяване и поддържане на културните различия, същевременно давайки възможност на хора от различни общности да участват в дейностите на собствената си общност, но и на обществото като цяло. Така в европейска перспектива държавните институции се изправят пред предизвикателството за изграждане на общество, основано на общо и споделено разбиране за единно гражданство, и в същото време пред поддържането на различните културни идентичности на своите граждани. В този смисъл учителите и учениците могат да се разглеждат не като пасивни участници в този процес, а като активни субекти, които предефинират мултикултурализма и интеркултурализма, постулиран на глобално ниво от Европейския съюз, задавайки на местните общности конкретни форми на съвместно съжителство на локално ниво в ежедневието на родните селища и региони. Подобна политика на българското училище предлага една динамична рамка, в която културните особености са акцентирани, равенството и толерантността са гарантирани, но фокусът е поставен върху гражданското образование и формирането на модерна национална идентичност, включваща културното многообразие. Това би подпомогнало разнообразните общности в българското общество – и исторически възникнали, и новосформирани (като тази на новата имиграция например), да развият своите традиции сред равенство и толерантност в местен контекст, достигайки диалектична позиция между интеграция и сегрегация.

Съвременното общество не може да се разглежда като хомогенна група от хора с единен културен произход, а като резултат на съжителство на различни групи и общности с разнообразни културни традиции. В редица региони на България вековното съвместно съжителство е рефлектирало в един културен синтез, който бихме могли да пренесем в съвременността, научавайки подрастващите поколения на взаимно уважение и толерантност. Местните стратегии, прилагани от учителите в хода на образователния процес, биха могли да предотвратяват социалното изключване, насърчавайки интеграцията на различните общности в обществения живот на градовете в контекста на етническото, конфесионално, културно и езиково многообразие на страната. В условията на поликултурна среда и

пан-европейска мобилност „научаването“ на всяко ново поколение на националните традиции в съвместното съжителство и на съвременна гражданска толерантност, поставянето на основите на съвременен историческо интерпретиране на общото ни културно минало на България, би могло да се превърне в основа за общото ни бъдеще в една обединена Европа, територия на „единство в многообразието“. И в това отношение ролята на учителите по история е изключително съществена. Ще успеем ли да изградим обединена и солидарна „Европа без граници“, в която България да бъде неразделна нейна част, зависи до голяма степен и от съвременния исторически поглед към нашето общо културно наследство.

Проектът *„Преподаването на история в мултикултурна среда – предизвикателства и модели“* възникна като идея да бъдат подпомогнати българските учители в посока на търсене на по-успешни стратегии и адекватни модели при преподаването на история именно в региони с емблематично културно разнообразие и наличие в училището на деца от разнообразни етнически, конфесионални и езикови общности. Проектът се изпълнява между Университетски колеж по приложни науки в Осло и Акершус и Център за изследвания и анализи (ЦИА) в София. В изпълнение на дейностите по проекта взимат участие три апробирани училища: 56 Средно Общобразователно Училище "Проф. Константин Иречек" в гр. София; Гимназия „Васил Левски“ в гр. Исперих и 8 СОУ "Арсени Костенцев" в гр. Благоевград, които заедно с други изследователи и преподаватели по история в средни училища и академичните среди имат ключова роля в обмяната на опит и развитието на иновативни модели на преподаване и разпространение.

Основните дейности са насочени към разнообразни културни групи в българските училища. Основната цел е да се идентифицират ключовите области на историческото съдържание, което да не предизвиква затруднения в обучението, а разбиране в учениците от различни общности с разнообразни културни традиции. Като резултат от проекта бяха разработени иновативен метод и инструменти за преподаването на история в мултикултурните общества за по-доброто взаимно разбирателство, толерантност и насърчаване на интеркултурния диалог и солидарност.

В изпълнение на целите бяха проведени фокус групи и дълбочинни интервюта с учители по история и ученици в прогимназиални класове, предоставящи възможност да се определят ключовите области, които да бъдат изследвани в количествените изследвания. От своя страна тези методи предоставят възможност да се сравняват ситуацията и предизвикателствата в преподаването по история в зависимост от социално-демографски контекст, културните различия и ежедневието.

По време на проекта норвежкият партньор от Университетски колеж по приложни науки в Осло и Акершус и българския партньор Център за изследвания и анализи споделят добри практики в преподаването на история в мултикултурна среда. Дейностите включват основните елементи на преподаването на история в мултикултурна среда, демонстрирани са интерактивни подходи на преподаване и са проведени целенасочени дискусии, казуси и реални практически модели в процеса на преподаване по история.

Българският партньор представи детайлна информация за етническото, религиозното и езиковото разнообразие и основните елементи на утвърдените учебни програми от МОН, които засягат културното многообразие на територията на България и по-широко – на Балканите. Учебното съдържание покрива стандартите за усвояване на основни понятия и умение за тяхното разглеждане в различен контекст. Обмяната на опит и успешни практики в преподаването на история с колегите от Норвегия се оказва много полезно и резултатите са отразени в предлагания наръчник, предназначен за българските учители.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И СПЕЦИФИКИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ В РАЗЛИЧНИ ТИПОВЕ МУЛТИКУЛТУРНА СРЕДА

д-р Петър Иванов

Обучението по история в различни типове мултикултурна среда е част от голямата тема за мултикултурното образование. Тази тематика се появява като пряко следствие от борбата за граждански права през 60-те години на XX век и носи съответната политическа и идеологическа натовареност. Като главна цел на мултикултурното образование най-често се посочва училищна реформа, насочена към осигуряване на образователно равенство за учениците с разнообразни расови, етнически и социално-икономически характеристики. Идеята основа на този тип образование е мултикултурализмът, който се основава на плурализма като отношение към различните култури, битващи в съответните общества.

Концепцията за мултикултурното образование включва различни измерения, свързани както с идеологическата, така и с методологическата постановка на образователния процес. Според тази концепция мултикултурното образование има за цел интеграцията на отделните етнически, религиозни и ли социално обособени групи, измерена чрез тяхната представеност в училищата и последващото им пълноценно инкорпориране в икономическия, социалния и културния живот в отделните социуми.

На ниво преподаване този тип образование се възприема като интеграция на учебно съдържание за другите култури и основно за малцинствата в курикулума. Този процес включва конструиране на знанията, т.е. оказване на помощ на учениците да преодолеят негативните културни нагласи. Част от него е оценката на ценностите, които са в основата на знанията, а редукцията на предразсъдъците и развитие на нетолерантност на учениците към всички форми на дискриминация са друга част от неговите цели. В процеса на постигане на тези цели традиционните методи на преподаване и обучение се изменят, така че да се постигне пълноценно образование за всички ученици.

Особено място в мултикултурния образователен процес изследователите отделят на **комуникацията**. Някои автори (Kim, & Ruben, 1988) дори наричат този тип комуникация „интеркултурна“ и я определят като комуникационен процес, при който образците на вербално и невербално кодиране и декодиране на комуникаторите се отличават значимо един от друг в резултат на културни различия. Различията са не само в езиките, но и разбирането за света, а обучаемите и учителите възприемат света и влизат в комуникационния процес от позициите на своята собствена културна група.

Успешният процес на обучение зависи от ефективната комуникация между учителя и учениците, в която учителят запазва своята ръководна позиция. Основна категория в интеркултурната комуникация са „културно различните ученици“ – тези, които произхождат от страни, етнически и религиозни групи, различни от основната група, и чиято културни характеристики са различни. На практика присъствието на този тип ученици е главното проявление на мултикултурализма в класната стая.

Този тип комуникация може да бъде ефективна само, ако бъдат спазвани редица изисквания, сред които позитивно отношение към другата култура, разбиране и емпатия, толерантност към ценностите на другата група, откритост, недвусмисленост на изразяването, обратна връзка, проверка на възприемането на преподавания материал и поощряване на учениците за постигнатите резултати. В същото време факторите, които могат да затруднят комуникацията са отрицателни отношения, предразсъдъци, етноцентризъм, езикови проблеми, неразбиране или неадекватност на невербалното общуване, субективност и предпоставено мислене, т.е. комуникиращите разбират това, което им се иска да разберат.

Във връзка с това авторите (Banister, & Maher, 1998) разработват редица принципи на курикулумите за образование в мултикултурна среда.

- Всички ученици могат да достигат високо ниво на изпълнение на образователните стандарти в различно време и по различен път;
- Училищният живот трябва да се основава на принципите на плурализма;
- В учебното съдържание трябва да присъстват теми, които отразяват културното разнообразие на учениците;
- Курикулумът трябва да помага на учениците да развият своите комуникативни умения;
- Курикулумът трябва да провокира положително отношение към културното разнообразие на учениците;
- Учебният план трябва да помогне на учениците да разберат, че знанието е социално и отразява персоналният опит на хората, както и социалните, политически и икономически контексти, в които те живеят и работят;
- Учебното съдържание обикновено е етноцентристско и това трябва да бъде отчитано и преодолявано;
- Училището трябва да осигури на всички ученици възможности да участват в извънкласни дейности, които развиват знанията, уменията и отношенията, увеличават академичните достижения и способстват за положителни междуетнически отношения.

Според изследователите (Le Roux, 2001) при поднасянето на теми, натоварени с потенциал за етнически, расов, културен, исторически, лингвистичен, полов или друг тип конфликт обикновено се прилагат **два основни стила на преподаване**:

- Представяне на материала и „от другата страна” - представяне на още един набор факти, теории или контекст, които ще бъдат овладени или разбрани безкритично. Този стил е продиктуван от страха от възникване на конфликт в класната стая.
- Представяне само на „позицията на политически коректната култура” – подход, който кара учениците да се страхуват да говорят поради страх да бъдат обозначени като расисти и/или невежи.

Изхождайки от тези заключения, към учителите се формулират **препоръки** за използване на подходи и съвкупност от дидактически елементи, които биха променили отношението на учениците:

- Да прилагат диалогичен и демократичен подход, тъй като за някои ученици расата или етносът не са абстракция, а истински екзистенциални проблеми;
- Учениците трябва да имат свободата да говорят без страх по вълнуващите ги теми и да изразяват чувствата си;
- Всеки ученик трябва да се чувства в безопасност, уверен и положително оценен;
- Следва да се има предвид, че конфронтацията между учениците по подобни чувствителни теми практически не може да се избегне. Тя може да бъде заглушена в час, но не и в междучасието;
- Задача на учителите е да стимулират промените в стереотипите на учениците;
- Задача на учителите е да накарат учениците да мислят за себе си, да са критични и справедливи.

В този контекст изследователите определят потенциалните проблеми и методите на преподаване, чието използване би намалило техния ефект.

Към потенциалните **проблеми** се отнасят:

- Ученическото възприемане на двусмислеността;
- Различни нива на развитие на ученическата етническа / културна идентичност;
- Ученически страхове, свързани с уклони и предразсъдъци;

- Ученически емоции при сблъсък с новостите и при конфликт на ценности;
- Смесването на междугрупови и вътрегрупови различия;
- Използването на опростени обяснения, които при тълкуванията на етноса и културата обикновено предизвиква стереотипни интерпретации и безпокойство;
- При опростяване и стереотипизация, оценката на поведение, отношения и ценности на другите етнически / културни групи се прави само от тяхната собствена позиция и това води до обезценяване и минимизиране на уникалния контекст на другите групи.

В повечето случаи тези проблеми определят и **методите** на преподаване. Един от обичайните подходи е свързан с **интерактивен режим на работа**, тъй като традиционните дидактически подходи не са адекватни за представянето на нееднозначни концепции и емоционално натоварени проблеми. Разпространени тактики са използването на групови проекти, гостуване на външни лица, гледане на филми, ученически презентации, експериментални методи, работа в малки групи и по двойки, учебни екскурзии, посещения на музеи и исторически забележителности, групови дискусии, организирането на групови изследователски дейности и разработването на цялостни фасилитативни стратегии. Също толкова ефективни методи са използването на етнокултурна литература или други изкуства (изложби, фестивали) и принципно избягване на строго академичната среда.

Описаните специфики на обучението в мултикултурна среда се отнасят в пълна степен и до преподаването по история. Разбира се, обучението по история има своите специфики, които се коренят най-вече в същността на преподавания материал, който в мултикултурна класна стая носи потенциал за предизвикване на конфликти, за неусвояване на съответните минимума от знания, необходими за постигане на образователните стандарти, за изоставане, на непостигане на педагогическите цели и в крайна сметка за маргинализиране и вторично сегрегиране на ученици от малцинствени или социално уязвими групи.

В този смисъл преподаването по история може да бъде обособено в **три основни стереотипа**, определени от образователните традиции и историческото развитие на съответните страни:

- **Авторитарен подход**, свързан с представянето само да една историческа перспектива;
- **Многостранен подход**, представящ историческия процес в неговото многообразие и перспективност;
- **Рестриктивен подход**, в рамките на който неудобни, болезнени или спорни събития, теми и процеси биват премълчавани и избягвани.

Авторитарният подход е свързан най-вече с представянето на единствената гледна точка на определена етническа група, политическа партия или идеологическа доктрина. При този подход няма място за алтернативни тълкувания или представяне на фактите и събитията, които се определят и препредават едностранно в съответствие с господстващата доктрина. При този подход колективната памет се формира „отгоре - надолу“, т.е. в съответствие с целите на управляващата върхушка, била тя етническа, партократична или доктринерска.

Многостранният подход залага на процеса на критично мислене и затова се фокусира върху представянето на историческите събития и процеси в тяхната многоаспектност и многоперспективност. Този подход се определя като средство за формиране на колективната памет „отдолу – нагоре“ и се свързва с възможностите за идентифициране на възможности за морален избор на съвременно поведение, базирано на историята.

Рестриктивният подход е дидактическа тактика, която се използва при преподаването на чувствителни или спорни теми от историята. Този подход има различни разновидности и вариации, но като принцип се използват **два основни метода – забрана за преподаване на историята** като предмет в училище (Cole,

2007); и **изключването на определени теми**, събития и процеси в обучението по история с цел непровокиране на спорове, избягване на напрежение и предотвратяване на конфликти.

Според авторите (Freedman et al, 2008) различните подходи се използват в зависимост от различните доктрини, битувачи в определени общества, свързани с разбирането и тълкуването им на историческото минало.

Такова е разбирането за **историята като пример за подражание и отправна точка за настоящо поведение**. При него историята се преподава в училище като съвкупност от положителни събития и практики за подражание.

Друга подобна доктрина е тълкуването на **историята като героично и идеализирано минало**. В този случай обучението по история следва идеологеми и наративи, разработени и представени като доктрини, обслужващи политически или етнически елити.

В същата парадигма се намира и моделът на етнонационалистическия наратив, който разграничава обществата на етнически и национален принцип. При него се регламентират строги вътрешно-външни отношения, а историята се представя като противопоставяне „ние – те“.

В този контекст в литературата са формулирани **основни проблеми на преподаването на история в мултикултурна среда**, както следва:

- Несъответствие между държавни политики и образователни практики;
- Проблеми и предизвикателства пред методите на преподаване, които стимулират критичното мислене на учениците;
- Въпросът за преподаването по история като средство за национализъм или като инструмент на денационализация;
- Тезата за гражданското общество като феномен, включващ малцинствата;
- Създаването на общи учебни материали и програми като методически средства за преподаването по история като многообразен, сложен и детерминиращ процес на социално развитие.

Възможностите за **иновативно** обучение по история, което да включва интеркултурна комуникация и интегративност и дава възможност за индивидуално развитие на учениците, са свързани най-вече с преодоляването на проблемите пред межкултурното образование и предизвикателствата пред преподаването по история в мултикултурна среда. В този контекст могат да бъдат формулирани препоръки (табл. 1) за **иновативни преподавателски подходи**, които комбинират различни дидактически аспекти, методологически техники и добри практики от мултикултурни модели на страни като Норвегия.

Таблица 1. Иновативни подходи за преподаване на история в мултикултурна среда

Подход	Ползи
Методи на преподаване, стимулиращи критично мислене у учениците (учене от различни източници, представяне на различни гледни точки, създаване на мотивация чрез провокиране на интерес и др.)	<ul style="list-style-type: none"> ● Развитие на аналитично мислене и развиване на капацитет за преценка; ● Подобрени способности за ориентиране и адаптивност към външната среда; ● Подобрена способност за интегриране и индивидуално развитие в обществото.
Интерактивни методи на преподаване	<ul style="list-style-type: none"> ● Развитие на функционална грамотност; ● Развитие на способностите за комуникация; ● Развитие на индивидуални способности за учене.
Многостранен подход на преподаване, комбиниран с методи от извънкласната среда (обучение в музеи, галерии, образователни екскурзии, срещи с нетипични „преподаватели“ и др.)	<ul style="list-style-type: none"> ● Стимулиране на мотивацията за учене; ● Социализация и преодоляване на предразсъдъци; ● Подобрени комуникативни способности, опознаване на външната среда, представяна в домашни условия като враждебна; ● Излизане извън контекста на „възпитанието в домашни условия“.
Създаване на иновативни учебни програми, които развиват критично мислене, предполагат многостранен подход и интерактивност	<ul style="list-style-type: none"> ● Формиране на аналитично мислене; ● Подпомагат познавателния и образователния процес; ● Развиват индивидуалните способности на учениците; ● Подпомагат социализацията и преодоляването на предразсъдъците; ● Стимулират диалога и комуникацията както между учителите и учениците, така и между самите ученици и групите в училище.
Създаване на обучителни материали и помагала, които развиват критично мислене, предполагат многостранен подход и интерактивност	<ul style="list-style-type: none"> ● Подпомагат реализирането на иновативните учебни програми.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Banister, J. & Maher, M. (1998). Recentring multiculturalism. *Urban Education*, Vol. 33 Issue 2.
2. Cole, E. A. (2007). Teaching the violent past. History education and reconciliation. Plymouth. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
3. Freedman, S. H., Weinstein, H. M., Murphy, K. & Longman, T. (2008). Teaching history after identity-based conflicts: The Rwanda Experience. *Comparative education review*, 52(4). Pennsylvania. The university of Chicago press.
4. Kim, Y., & Ruben, B. (1988). Intercultural transformation: A systems theory. *Theories in intercultural communication*, (pp.299-321). Newbury Park, CA: Sage.
5. Le Roux, J. (2001) Social dynamics of the multicultural classroom. *Intercultural Education*, Vol. 12, No. 3

ОБЗОР НА МАТЕРИАЛИТЕ, ВКЛЮЧЕНИ В УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ИСТОРИЯ ОТ V ДО XII КЛАС

Олга Игнатова

Учебният план по история и цивилизация в основното и средно общообразователно училище се стреми към изграждане на гражданска идентичност и самопознание за национална памет и наследство. Обучението по история е съсредоточено върху разбирането на съвременния свят, разбиране за приемственост между типовете цивилизации и връзките и зависимостите между променящите се тенденции в политическото, икономическото и културното развитие. Именно чрез тях се открояват процесите на формиране на различните видове институции, на системата от обществени и индивидуални ценности.

Учебното съдържание по история и цивилизация в основните и средни образователни училища е утвърдено от МОН в учебни програми. В тях са разписани **темите, учебното съдържание, основни понятия по съответни теми, очаквани резултати** на ниво учебна програма, **възможности за междупредметни връзки, очаквани резултати по теми**. Очакваните резултати съдържат стандарти, чието постигане се осъществява чрез усвояване от страна на учениците на основни понятия и умение за тяхното разглеждане в различен контекст. Във всеки стандарт са уточнени и изброени отделни очаквани резултати.

В учебниците утвърдени за обучение по История и цивилизация се предвижда да няма дискриминационни въздействия чрез обективно разглеждане на темите, които са свързани с религия и по отношение на възрастта на учениците не създава затруднения за разбиране на религиозните вярвания, култове, богове, символи на различни народи и общности. Придобитите знания за различие на етноси, религии, митове дават основа за приемане на различни традиции, различни религии, различни интереси и формиране на правилни отношения и взаимоотношения.

Учебно съдържание и хорариум по история и цивилизация от V до XII клас

Клас	Учебно съдържание	Хорариум часове	Брой основни теми
V	Миналото на българите (от първите сведения за живот по нашите земи до края на XVII век)	68 ¹	6
VI	История на българския народ и държава XVIII-XX век	68 ²	7
VII	Праистория и античност	51	7
VIII	История на средновековния свят (IV-XV век)	51	6
IX (задължителна и профилирана подготовка)	Ново време	72	6
X (задължителна и профилирана подготовка)	Съвременност	72	7+9
XI	История на България	72	7+9
XII	Историята и нейните употреби: нации и национални държави на Балканите през модерната и съвременната епоха		13

¹ Виж промяната в наредба 6 за учебния план от 2006 год. в сайта на МОН

² пак там

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА V КЛАС:

Учебната програма за V клас обхваща периода от най-ранната поява на човека по българските земи до XVII век. Материалът предоставя знания за явленията в българското национално развитие, оформяне на етнокултурна идентичност и по-лесното разбиране на социално-политически, икономически и идеологически и културни промени в заобикалящия свят.

Основните цели на курса са:

1. Да представи историческото развитие на българския народ като цялостен и комплексен процес с акцент върху периода VII-XIV век.
2. Да разгледа културата на българите като част от балканската и европейска култура от Античността до Новото време.
3. Да разкрие ролята на религията, държавата, етническите и социалните общности за развитието и съхранението на българската идентичност през Средновековието.
4. Да генерира разбиране за активната роля на човека в историческия процес.
5. Да развива у учениците умения за овладяване и прилагане на специфични техники на историческото познание.
6. Да формира у учениците разбиране за историческата традиция в контактите между българското общество и другите европейски народи в Доиндустриалната епоха, които допринасят за развитието на българите като пълноценна европейска нация.

Очаквани резултати от обучението:

1. Описва и обяснява духовните промени в българското общество.
2. Поддържа в хронологична последователност основни исторически събития.
3. Определя ролята на традицията за съхраняване на българската идентичност.
4. Разбира значението на толерантността за съжителството между хората
5. Умения за анализ на исторически документи.

УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА V КЛАС

История и цивилизация за V, Автори: Вера Мутафчиева, Христо Матанов, Илия Илиев, Цонка Каснакова-Иванова, Издателство Анубис

Уроците включват два вида текстове - основни и допълнителни. Основният текст съдържа всичко необходимо за овладяване на новите знания и умения, предвидени в програмата по "История и цивилизация" за V клас. Основните текстове са представени посредством следните рубрики: **"Историческо свидетелство"** – представя откъси от важни документални текстове. **"Речник"** – представя новите понятия и задължително обяснява непознатите думи в съответната урочна единица (отнася се за всички нейни структурни елементи). Усвояването на новите знания става по-лесно с помощта на: **"Въпроси и задачи"** – постоянна рубрика, която помага на учениците по-лесно и трайно да усвоят новите знания и умения, предвидени в съответния тип урок (за нови знания, упражнение или обобщение). Допълнителните текстове са представени посредством рубриката **"За любознателните"**. Тя предлага интересни, малко познати или напълно непознати и понякога изненадващи сведения за живота на българите през изучаваната историческа епоха. Те не спадат към знанията и уменията, които са задължителни за усвояване, но разнообразяват представите на ученика за изучаваната епоха и спомагат за развитие на способността му да мисли критично, да сравнява и да обобщава своите наблюдения. В учебника по история и цивилизация за 5. клас са използвани стотици цветни илюстрации, графики, факсимилета, схеми и карти, които

представляват средства за онагледяване и визуално възприемане на новите знания и умения, предвидени в учебната програма по този предмет за V клас на СОУ. Предвидени са и три специални типа уроци-упражнения: "Как да работим с историческата карта", "Как да работим с линията на времето" и "Как да работим с исторически документи"

История и цивилизация за V u.di, Автори: Петър Ангелов, Цветана Георгиева, Мария Радева, Издателство Прозорец

Учебното съдържание е разработено в пълно съответствие с програмата на МОМН при съчетаване на проблемно-тематичния и хронологичния подход. То проследява миналото на българските земи от праисторията до края на XVII в. Равнопоставено са засегнати политическата, културната, стопанската история и проблемите на всекидневния живот и съжителството на различни общности и култури. Темите са общо 42 на брой. Обособени са в 4 раздела, които включват различни видове теми – 35 за нови знания, 3 за упражнение и 4 за преговор и обобщение.

История и цивилизация за V клас, Автори: Райна Гаврилова, Пламен Павлов, Румяна Кушева, Издателство Просвета

В учебника очакваните постижения на учениците са проектирани чрез съдържание и дейности, които покриват изцяло учебната програма и зададените в нея ДОО. Структурирането на учебното съдържание постига равновесие между политическа, културна, стопанска, социална история, всекидневен живот. Проблемно-тематичният подход се съчетава с хронологичния, осигурявайки постъпателност при възприемане на информацията и солидни опори за осмислянето ѝ.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА VI КЛАС:

Учебната програма обхваща българската история от периода края на XVIII до началото на XX век като е разделена на два раздела история на Българското възраждане XVIII-XIX век и история на модерната българска държава края на XIX и началото на XX век. Материалът представя индивидуалната човешка активност в социалното, икономическото и културното развитие на обществото и утвърждаването на съвременните ценности на българския свят.

Основните цели на обучението са:

1. Да представи историческото развитие на българската общност и държава в неговата цялост и развитие.
2. Да развива разбиране за значението на демократичните институции и тяхното функциониране в модерното общество като гаранция за правата и свободите на гражданите
3. Да разкрива връзката между самосъзнанието на българите и стопанските, политическите, културните и духовните промени в обществото през посочените периоди.
4. Да формира нагласи за съжителство на хора от различни религиозни, езикови и културни общности, като условие за функциониране на демократичните общества в съвременния свят.
5. Да формира нагласа за гражданствеността на човешката инициатива в демократичното общество и гражданската отговорност на отделната личност
6. Да представя българската културна идентичност през разглежданите периоди като част от европейската и да формира разбирането за непрекъснатост на културните процеси.
7. Да формира у учениците умения за овладяване и прилагане на специфични техники на историческо познание.
8. Да стимулира разбиране за активната роля на човека за големите стопански, духовни, политически и културни промени в българското общество през разглеждания период.

Очаквани резултати от обучението:

1. Разграничава отношението на българите към империята и към другите етнически общности в нея
2. Открива връзката между модерната просвета, Българската църква и активизирането на българската общност, както и оценява Българското възраждане като част от модернизацията на Европа.
3. Разбира ролята на институциите в демократичното общество и характеризира и оценява политически действия и програми и действия, политически личности и обществени дейци
4. Разкрива връзките между състоянието на обществото и възможностите на държавата в международните отношения
5. Разбира различността и предимствата на съжителството и ролята на процеса в процеса на модернизация и възприемането на новото
6. Оценява ролята на свободата и осъзнава икономическата и културна принадлежност на България към променящия се свят, етническото и културно многообразие като част от европейското наследство
7. Различава различните политически режими
8. Разбира понятието „отвореност“ към културните взаимодействия с останалия свят
9. Оценява ролята на държавата за културните постижения и значението на личната и обществена инициатива като предпоставка за културни постижения.

УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА VI КЛАС

История и цивилизация за VI клас. Клас, Автори: Райна Гаврилова, Мария Радева, Евгения Калинова, Издателство Просвета

В учебника са разработени общо 56 теми, обособени в 5 раздела:

- 1 тема за преговор от 5. клас
- 44 теми за нови знания
- 3 за упражнение
- 2 интернет проекта
- 6 теми за преговор и обобщение по раздели

В темите за нови знания основният учебен текст е ясно структуриран чрез подточки, които указват вътрешната логика на съдържанието. Резюмето в края на текста обобщава събитията и фактите. Откъсите от писмени извори в рубриката "Из..." са подбрани съобразно с целите и посланията на уроците. Рубриката "Наследство" е ключов компонент, посветен на историческата памет и на изграждането на родолюбиво национално съзнание. Рубриката "Още за..." разширява, допълва и акцентира авторовия текст. Рубриката "Лица" съдържа кратки данни за историческите личности. В рубриката "Въпроси и задачи" преобладават задачи за осмисляне на информацията, за самостоятелни разсъждения, за изграждане на обоснована лична позиция на учениците. Уроците упражнения задават система от правила, които въвеждат децата в "лабораторията" на историка. Интернет проектите са новост в учебника по история. Обобщителните уроци насочват децата към създаване на собствени текстове с лично отношение и коментари.

История и цивилизация за VI клас. Клас, Автори Румяна Кушева, Веселин Янчев, Георги Якимов, Михаил Груев, Издателство АзБуки – Просвета

В учебника са разработени всички видове теми – 44 за нови знания, 5 за упражнения и 6 за преговор и обобщение. Тематичните единици са комплекс от неразривно обвързани компоненти – основен текст,

изображения, писмени извори, речник, допълваща информация, въпроси и задачи. Основният текст на уроците е ясен, прегледен и достъпен. Учебният речник улеснява разбирането на информацията. Писмените исторически извори допълват и „оживяват“ картината на миналото. Рубриката „Повече за...“ разширява и допълва информацията за паметници на културното наследство, за европейския контекст на родната история, за бележити личности. Въпросите и задачите са разработени като система на няколко равнища. Една част от са пряко свързани с основния текст, други се отнасят към източниците – карти, изображения, документи. Те дават възможност за проследяване на исторически явления и процеси в тяхната причинно-следствена зависимост. Рубриката „Открий самостоятелно“ откроява евристичните задачи – за самостоятелен анализ на документи и изображения, за логическо съотнасяне, за проучване в интернет, за осъществяване на дейностите – т.е. учениците се учат как да учат. Темите за преговор, обобщение и контрол са в рубриката „Да обобщим и проверим какво знаем и можем“.

История и цивилизация за VI клас, Автори Константин Косев, Василка Танкова, Цонка Каснакова-Иванова, Христо Матанов, издателство Анобис

Уроците включват два вида текстове – основни и допълнителни. Основните текстове съдържат всичко необходимо за овладяване на новите знания и умения, предвидени в програмата по „История и цивилизация“ за 6. клас. Те са представени от урочната единица за нови знания, рубриките „Историческо свидетелство“ (съдържа откъси от важни документални текстове) и „Речник“, където са представени новите понятия и са обяснени непознатите думи в съответната урочна единица (отнася се за всички нейни структурни елементи). Усвояването на новите знания става по-лесно с помощта на: „Въпроси и задачи“ – постоянна рубрика, която помага на учениците по-лесно и трайно да усвоят новите знания и умения, предвидени в съответния тип урок (за нови знания, упражнение или обобщение). Допълнителните текстове са представени посредством рубриката „За любознателните“. Тя предлага интересни, малко познати или напълно непознати и понякога изненадващи сведения за живота на българите през изучаваната историческа епоха. Те не спадат към знанията и уменията, които са задължителни за усвояване, но разнообразяват представите на ученика за изучаваната епоха и спомагат за развитие на способността му да мисли критично, да сравнява и да обобщава своите наблюдения. В учебника по история и цивилизация за 6. клас са използвани стотици цветни илюстрации, графики, факсимилета, схеми и карти, които представляват средства за онагледяване и визуално възприемане на новите знания и умения. Предвидени са и три специални типа уроци упражнения: „Как да работим с исторически документи“, „Характеристика на историческа личност“ и „Анализ на историческо събитие“.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА VII КЛАС

Учебната програма обхваща периода от Праистория и Античност, като обучението е насочено към историческото развитие на Средиземноморския свят в периода на IV хил. пр. Хр. – V хил. сл. Хр. Материалът обхваща историята на Древния Изток, Древна Елада и Рим. Акцентът е поставен върху културна обособеност в пределите на Средиземноморския свят и ролята на античното наследство в историческото развитие на Европа.

Основните цели на обучението са:

1. Да представи държавно-политическата традиция, създадена през Античността като начало на историята на човешката цивилизация и фундамент на съвременния свят.
2. Да развива ценностната система на учениците чрез представяне идейното и естетическо богатство на античната култура.
3. Да формира разбиране за древното минало и многообразието на културно-историческата традиция в съвременните български земи.
4. Да развива представи за динамиката и еволюцията на ценностите от епохата на Античността, заложили в основата на съвременната цивилизация.

5. Да формира представи за културно-интеграционните процеси като феномен, надхвърлящ политически, пространствени и времеви граници.
6. Да развива у учениците умения за овладяване и прилагане на специфични техники на историческото познание.
7. Да разкрива съвременните проекции на античния идеал за човека и ги превръща в мотив за лично поведение.

Очаквани резултати от обучението:

1. Обяснява появата на държавите в Древния Изток (Египет и Месопотамия) и различава политическите системи в Древния Изток, Древна Гърция и Рим.
2. Разбира ролята на географския фактор за възникването на първите земеделски култури и цивилизации,
3. Съотнася границите на държави от Античността към тези на днес съществуващи.
4. Познава главните божества в древноизточните и гръко-римските религиозни култове.
5. Разграничава различните религии. Разбира ролята на юдаизма в изграждането на Израилското царство.
6. Разбира и обяснява причините, които довеждат до налагането на християнската религия в Римската империя.
7. Разбира ролята на древногръцкия език и религиозните култове за изграждането на древноелинската общност в условията на полисният свят.
8. Разбира природо-климатичните условия в Древна Гърция като един от факторите за Великата гръцка колонизация.
9. Познава отделните хронологични системи.

УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА VII КЛАС

История и цивилизация за VII клас, Автори: Константин Бошнаков, Теодор Леков, Мария Радева, Издателство Просвета

Учебникът представя широка панорама на древния свят – държави, общества, религия, културни приноси, всекидневен живот. Съдържанието е обхванато в 37 теми за нови знания, 4 упражнения, 3 обобщения на разделите. Новост са два интернет проекта за световното културно наследство. Рубриките „Документи“, „Любопитното в историята“, „Открития, откриватели“, „Личности“ допълват основния текст и задават различни равнища на познание. Над 300 ярки и запомнящи се илюстрации онагледяват античните паметници, 30 карти и линии на времето задават пространствената и хронологична рамка на древния свят. Източниците осигуряват диференцирано обучение и развиване на уменията.

Благодарение на градивни предложения на учители текстовете са съкратени и олекотени. Трудни понятия от речника са обяснени достъпно в текста. Задачите – по-малко на брой, но по-прецизни, развиват критическото мислене на учениците. Множество илюстрации и интернет-сайтове са обновени. Предимство са 6 теста по раздели, разработени по новия формат за външно оценяване. Ресурсите в електронния учебник визуализират обектите, разнообразяват работата на учителя и улесняват подготовката на децата.

История и цивилизация за VII клас, Автори: Маргарита Димова, Диляна Ботева-Боянова, Румяна Кушева, Издателство АзБуки – Просвета

Учебникът обхваща историята на стария свят в 37 теми за нови знания, 4 упражнения, 3 теми за обобщение. Всяка тема е комплекс от основен текст, изображения, писмени извори, речник, допълваща

информация, въпроси и задачи. Текстът на уроците е ясен, прегледен и достъпен. Изобилието от писмени извори и изображения осигурява условия за интерактивно обучение и събуждане на интерес към историята. Специално внимание е отделено на наследството на древните цивилизации в съвременния свят. Прецизната методика прави този учебник надежден инструмент за съвременно обучение.

В преработения учебник по предложение на учителите много текстове са олекотени. Редуцирани са ненужни понятия, към изворите и изображенията са добавени опорни въпроси, които развиват историческото мислене. В комплект с мултимедийните ресурси в електронния учебник и тетрадката учителят има възможност да преподава по-активно, разнообразно и интересно древната история.

История и цивилизация за VII клас, Автори: Васко Арnaudов, Цветан Цветански, Екатерина Михайлова, Издателство Булвест 2000

Учебникът съдържа 37 теми за нови знания, 4 урока обобщения и 5 урока упражнения. Всеки урок за нови знания е оформен на четири страници в съотношение на текстовата част спрямо методическата 1:2. В текстовата част е потърсен баланс между фактологията и разказа, така че да се получи един достъпен, четивен и емоционален разказ за античната история. Методическата част на урока представлява комбинация от разнообразен илюстративен материал, исторически извори и исторически карти. Към всеки един от тези елементи е поднесена допълнително информация, а към учениците са поставени въпроси и задачи.

Подборът на илюстративния материал е обогатен с много рисунки-реконструкции, създадени специално за учебника. Множеството карти (над 30), които съпътстват уроците, правят представата на ученика по-жива и запомняща времето и мястото на конкретното събитие. Органична част от методиката на урока са неговите рубрики. Всеки урок започва с рубриката „Мъдреците за живота“, която не само синтезирано характеризира изучаваното време и носи атмосферата на епохата, но и обогатява историческата представа с универсални послания, почерпени от човешкия опит. За по-лесно ориентиране във времето на учениците е предложена рубриката „Хронология“. Познатият „Поглед“ е даден в един съкратен и изчистен вариант, но достатъчен да разшири информацията по дадената тема.

Рубриката „Съхранено във времето“ пък представя връзката на античната култура със съвременната цивилизация и помага да разпознаем следите на историята в собственото ни ежедневие. „Вкусът“ на историята ученикът може да усети в рубриката „Миналото говори“. Всеки урок завършва с кратко обобщение на разгледаните в него проблеми.

Уроците обобщения следват тематичното разделение на учебника и дават възможност на учителя да провери усвоеното от ученика знание. Оригинални са уроците упражнения, които залагат на модерните методи при преподаването на историята чрез използването на информационно-комуникационните технологии. Умението да се разработват презентации, ще помогне за навлизането на проектното учене в обучението.

Приложенията „Кой кое е в Античността“ и Показалец на новите понятия и думи ще намерите в края на учебника.

Учебникът по история за VII клас изповядва кредото на авторския колектив за преподаването на Античността. Авторите вярват, че добрият разказ и добрият разказвач могат да превърнат история на античните цивилизации, макар и отдалечени във времето от нас, в история „на една ръка разстояние“.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА VIII КЛАС

Учебната програма проследява епохата на Средновековието в периода IV-XV век. В тематично отношение то е структурирано от гледна точка на европейската представа за света. Териториалният обхват включва както географските параметри на Европа, така и други части на света, с които европейският свят влиза в определени контакти в процеса на търсене на нови пътища и светове. Поставен е акцент върху динамиката на онези културни, политически и стопански процеси, които са залегнали в основата на формиране на облика на европейската цивилизация.

Очаквани резултати от обучението:

1. Познава идеята за приемственост между Римската империя и средновековните християнски държави и обосновава причините за устойчивостта на тази идея.
2. Проследява историческите причини за различията в политическото, социалното и икономическото развитие на източната и западната половина на европейския континент.
3. Познава и обяснява ролята на християнската религия за формирането и съхраняването на държавната традиция в средновековна Европа и разбира ролята на България като един от културно-политическите центрове в Средновековна Европа.
4. Проследява контактите и конфликтите между християнската, ислямската и юдейската цивилизации през различни етапи на Средновековието.
5. Познава различията между православие и католицизма и проследява политическите и културни последици от схизмата между Източната и Западната християнски църкви.
6. Открива значението на Покръстването на българите в процесите на християнизацията на Европа.
7. Познава средновековни теории за устройството на обществото в различните религиозно-политически доктрини.
8. Сравнява ролята и начините на проявление на общественото мнение през Средните векове и в съвременността.
9. Проследява по-значимите миграционни движения в средновековна Европа и аргументира ролята им за уникалното етническо и културно разнообразие на европейската цивилизация.
10. Разграничава икономически и идеологически причини за промените в търговската и пътнотранспортната мрежа на европейския континент през Средните векове.

УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА VIII КЛАС

История и цивилизация за VIII клас, Автори: Пламен Павлов, Александър Николов, Мария Босева, Издателство АзБуки-Просвета

Учебникът по история и цивилизация за VIII клас е разработен въз основа на новата учебна програма, одобрена от МОМН. Учебните теми разкриват интригуващо и достъпно основните събития, процеси и явления от европейската средновековна история. Многообразието от писмени исторически източници и автентични изображения дава възможност учениците да се поставят в ролята на изследователи и да развиват своите познавателни умения. Материалите, обединени в тематични упражнения от типа „историческа реконструкция“, доближават съвременните млади хора до света на средновековния европеец и разкриват пред тях духовните ценности, които стоят в основата на съвременната европейска цивилизация.

История и цивилизация за VIII клас, Автори: Георги Бакалов, Петър Ангелов, Мария Радева, Издателство Просвета

Учебникът по история и цивилизация за VIII клас е съставен в съответствие с утвърдената от МОМН нова учебна програма. Той е предназначен за работа в часовете в училище, както и за извънкласни занимания. В структурно отношение тя включва два дяла: „Раждането на средновековния свят (V–средата на XI век)“ и „Средновековният свят (средата на XI–XV век)“. Тематиката на уроците предлага знания за най-характерните периоди, събития, държави, личности за епохата на средновековието на Западна Европа, Византия, България, както и за Арабския халифат, империите на монголите и османците. За развиване на уменията и компетенциите и обогатяване на знанията на учениците към всеки урок са предвидени писмени исторически извори и изображения, както и рубриките „Документи“, „Още за...“, „Личности“, „Наследство“. Учебникът по история и цивилизация за VIII клас съдържа също така упражнения за работа с извори от средновековната епоха, иконографски изображения и сведения за личности, обобщителни уроци в края на всеки дял, начален преговор за VII клас и годишен преговор за VIII клас.

История и цивилизация за VIII клас, Автори: Христо Матанов, Галя Рангелова, Издателство Анубис

Учебникът по история и цивилизация за VIII клас напълно съответства на новата учебна програма на МОМН. Подходящо е за работа както в VIII клас на непрофилираните училища, така и в IX клас на профилираните гимназии. Илюстративният материал, картите и схемите, както и тематичното приложение, посветено на развитие на военното дело през средните векове, са пряко свързани с учебния материал и подпомагат неговото усвояване и затвърждаване. Освен това представляват добра основа за развитие на специфичните умения, необходими за анализ и интерпретация на историческите извори. 1) Учебното съдържание на учебника по история и цивилизация за 8 клас е разпределено в три раздела: В зората на средновековния свят, където е проследено развитието на Европа и Близкия изток през Ранното средновековие; Светът на Средновековието, където са разгледани най-важните моменти от Зрялото средновековие и неговите най-забележителни явления като появата на градовете, университетите, Кръстоносните походи и разделението на църквите; Европейският запад и Европейският изток в края на Средновековието, където се проследява разделянето на Европа на две части, запазило се до голяма степен и до наши дни. Разделът завършва с установяването на централизираните кралства на Запад, османското завоевание на Изток и откриването на Новия свят от Колумб. 2) Новите знания, които учениците трябва да придобият, са обособени само в 32 урочни единици, което освобождава достатъчно часове за активно усвояване, упражняване и преговор на наученото, както и за практически занимания с цел създаване на специфични умения за работа с извори, карти, схеми, илюстрации. 3) След всеки раздел следва кратко обобщение и тестови задачи за самоконтрол и затвърждаване на наученото, подходящи както за самоподготовка, така и за работа в час. 4) Урочните единици са разделени на няколко ясно обособени части – текст за нови знания, рубрика РЕЧНИК, където са обяснени всички термини и понятия, предвидени за усвояване по програмата на МОМН; рубрика ВЪПРОСИ, включваща въпроси и задачи, развиващи уменията за самостоятелна работа на ученика; рубрики ИЗВОРИ, ПОРТРЕТ, ПОЗИЦИЯ, поднасящи допълнителни текстове, анализи на известни учени и специалисти по свързани с материята проблеми, както и кратки биографични данни за ярки личности от епохата. 5) Умело подобреният висококачествен илюстративен материал е предназначен активно да съдейства за усвояване на новите знания, както и да разширява базата за възприемане на най-важните тенденции и явления на Европейското средновековие. 6) В края на книжното тяло е поместено приложение, включващо специално избран илюстративен материал по една от най-важните теми при изучаване на средновековна история – „Развитие на крепостните съоръжения, въоръжението и бойното изкуство през средните векове“ (Западна Европа, Византия, България и Арабски халифат). Много от поднесените висококачествени и детайлни изображения се появяват за пръв път в български учебник и ще предизвикат очакван интерес не само у учениците, но и у техните преподаватели. Това представлява добра основа за развиване на умения за анализ и интерпретация при работа с илюстративен материал.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА IX КЛАС

Учебната програма обхваща епохата на Новото време, в периода от края на XV до началото на XX век. Акцентът е поставен върху формулирането, и изясняването на взаимодействието между българското и европейското историческо развитие през Новото време.

Основните цели на програмата са:

1. Да разшири представата за целостта и комплексността на историческия процес през Новото време с неговите разнообразни прояви и особености в Европа и останалия свят.
2. Да формира у учениците съзнание за историческата традиция в контакта между българското общество и модерния европейски свят през Новото време, които допринасят за развитието на българската национална идентичност днес като пълноценна европейска идентичност.
3. Да фокусира вниманието им върху формирането на онези исторически феномени, които имат ясна проекция върху съвременността (правата на човека, демократичните институции, националните интереси, европейската интеграция, гражданското общество).
4. Да генерира разбиране за активната роля на човека в големите културни, политически и стопански промени в света през Новото време;
5. Да продължи процеса за развиване на умения за прилагане на специфични техники на историческото познание.
6. Да изгради у учениците активно отношение към демократичните ценности, формирани през епохата на Новото време.

Очаквани резултати от обучението:

1. Познава основни политически възгледи: консерватизъм, либерализъм, социализъм и ги „идентифицира“ с определена личност.
2. Определя мястото на Българското възрождане в контекста на европейския преход към Новото време и разбира сложността на Източния въпрос и влиянието му върху българското политическо освобождение.
3. Различава регионалните особености в развитието на Западна Европа и периферията - Русия и Османската империя
4. Разграничава по религиозни вярвания и разбирания ценностите на католицизма и протестанството и открива различията в традиционния и модерния начин на живот на българското общество в началото на XX век.
5. Познава основните идеи на Новото време и разбира връзката между тях и политическите промени през периода
6. Проследява промените на Балканите при упадъка на Османската империя и появата на националните държави
7. Обяснява връзката между идеите на Новото време и значимите социално-политически преврати през епохата
8. Различава регионални особености в процеса на глобализацията на света.
9. Разбира значението на индустриалната революция за модернизацията на обществото.
10. Познава основните права, извоювани през Новото време.
11. Разширява представите за културно-пространствената среда на българите и нейната специфика
12. Разбира мястото на българската идентичност в контекста на Европа и Балканите
13. Проследява развитието на основни идеологии, възгледи, концепции и тяхното практическо осъществяване
14. Намира културно-духовни проекции на епохата на Новото време в съвременността

15. Разбира особената роля на науката и открива културните центрове през епохата на Новото време.

УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА IX КЛАС

История и цивилизация за IX клас, Автори: Борислав Гаврилов, Андрей Пантев, Александър Кертин, Издателство Просвета

Обновеният учебник по история и цивилизация на издателство „Просвета“, предназначен за учениците от 9 клас, които изучават предмета като част от своята задължителна образователна подготовка, е одобрен от Министерство на образованието, младежта и науката през 2012 година. Изданието представя всички теми и проблеми от учебната програма, отразени в 40 урока, поместени в 8 раздела - „Началото на Новото време“, „Векът на религиозните войни (1550-1648)“, „Старият режим (1648-1789)“, „Революционната епоха (1776-1815)“, „Европа в рамката на Виенската система (1815-1870)“, „Балканите и България във века на национализма“, „Светът извън Европа“ и „Пътят към голямата война (1870-1918)“. Уроците, обогатени с речник на термините, с илюстрации и исторически извори, развиват уменията на учениците да анализират документи, текстове и изображения, да обогатяват историческата си култура и да работят самостоятелно върху своята подготовка.

История и цивилизация за IX клас, Автори: Даниел Вачков, Боряна Панайотова, Емилия Карабоева, Красимира Йончева, Петър Карабоев, Издателство Анубис

Спазвайки духа и визуалната подредба на предходния учебник на издателството, новото преработено издание по история и цивилизация за 9 клас – задължителна подготовка – на издателство „Анубис“ предоставя на учениците допълнена и актуализирана информация, подплатена с нови източници, включително и такива от Интернет. Актуализирани са определени статистически данни в уроците, подновени са таблици и е осъвременен облика на някои уроци, обновени са и тестовете за затвърждаване на знания, както и са добавени нови упражнения, съобразени с изискванията на държавния зрелостен изпит по история. Учебникът е одобрен от Министерство на образованието, младежта и науката през 2012 година.

История и цивилизация за 9. Клас, Автори: Андреас фон Зегерн, Валентина Павлова, Зорница Велинова-Тренчева, Пенка Костадинова, Издателство Понс – Този учебник не е одобрен от МОН и има писмо да не се работи по него.

Учебникът по история и цивилизация на издателство „PONS“ представя десет раздела („Начало на Новото време“, „Европейците откриват и завладяват „Новия свят“, „Реформация и религиозни войни“, „Абсолютизъм и Просвещение“, „Англия и САЩ по пътя на демокрацията“, „Френската революция – раждането на модерното общество“, „Индустриализацията и социалният въпрос“, „Стремеж към единство и свобода“, „Балканите и българите в епохата на Новото време“, Империализмът и Първата световна война“) пред деветокласниците, съпътствани от богат и подробен илюстративен материал, изображения на произведения на изкуството, карти, чертежи на изобретения, съвременни възстановки и снимки. След всеки раздел следва преговор, който цели да затвърди натрупаните до сега знания. Учебникът разполага и с приложение, което съдържа методически упражнения и указания за решаване на задачите, както и списък на илюстрациите и техните автори и източници.

История и цивилизация за IX клас (профилирана подготовка), Автори: Александър Кертин, Издателство Просвета

Учебникът по история и цивилизация за 9 клас е предназначен за профилираната подготовка на учениците, като развива темите и проблемите, маркирани в изданието за задължителна подготовка.

Съдържанието е обогатено с илюстративен материал, с множество понятия и въпроси, които служат както за оценка на получените знания, така и за самоподготовка.

История и цивилизация за IX клас (профилирана подготовка), Автори: Даниел Вачков, Боряна Панайотова, Емилия Карабоева, Красимира Йончева, Петър Карабоев, Издателство Аноубис

Съобразен с профилираната подготовка на учениците от 9 клас, учебникът по история и цивилизация надгражда придобитите през предходните години знания по предмета и обогатява съдържанието, заложено в програмата за задължителна подготовка. След възприемане на материала, деветокласниците ще разполагат с обогатена култура за историческите събития от различните периоди, ще могат умело да се ориентират сред спецификата на историческите извори, да правят анализи на събития и да отстояват своята собствена позиция.

История и цивилизация за IX клас (профилирана подготовка), Автори: Даниел Вачков, Боряна Панайотова, Емилия Карабоева, Красимира Йончева, Петър Карабоев, Издателство Аноубис

Актуализираният учебник за профилирана подготовка на учениците от 9 клас проследява същите раздели в учебното си съдържание като тези, които са заложи в учебника за задължителна подготовка, но особеностите в текста тук са открити чрез нов подход, приложен от авторите. Темите са придружени от множество рубрики („Феномен“, „Портрет“, „От извора“, „Картина“, „Таблица“, „Карта“, „Доклад“, „Дискусия“), които целят да задълбочат и разширят знанията, или да насочат вниманието към допълнителна информация, която да подпомогне възприемането на разглежданите процеси. Въпросите и задачите, поместени след края на урочните единици, развиват аналитичните умения на учениците и ги подтикваат към провеждането на самостоятелна изследователска работа, спомагат изграждането на лични текстове и позиция, както и провеждане на дискусии и презентации. Учебникът е одобрен от МОМН през 2012 година.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ X КЛАС

Учебната програма засяга съвременната епоха, която обхваща периода от Първата световна война до днес. В културно-исторически план са представени събития и процеси в Европа и останалия свят. В обучението основно място е отделено на проекциите за световния исторически процес през съвременната епоха върху българското общество и неговия регионален (балкански) контекст. Акцентът е поставен върху разбирането, че в съвременна та епоха действат универсални тенденции, които превръщат националните и регионалните особености в неразделна част от една глобална културна общност.

Учебната програма за профилирана подготовка по История и цивилизация цели да разшири и задълбочи познанията на учениците за историческия процес през съвременната епоха както в глобален план, така през призмата на специфична европейска, балканска и българска проблематика. Тя има за цел да развие в по-голяма степен практическите умения на учениците, да акцентира върху техните ценностни ориентации и личностното им отношение към съвременността.

Основните цели на програмата са:

1. Да разшири представата за целостта на историческия процес с неговите разнообразни прояви и особености в Европа и останалия свят.
2. Да открие ролята на Европа в разбирането за основните черги на съвременната епоха.
3. Да формира съзнание за контактите на българското общество с останалите европейски народи, които допринасят за утвърждаването на неговата традиционна европейска културна идентичност.

4. Да развие разбирането за мястото на България в съвременния свят и за превратностите на нейния исторически път през XX век.
5. Да утвърждава разбирането за значимата роля на човека в културните, политическите и стопанските процеси през съвременната епоха.
6. Да продължи процеса за развитие на умение за прилагане на специфични техники на историческо познание.
7. Да формира личностно отношение към демократичните ценности на гражданското общество.

Очаквани резултати от обучението:

1. Разграничава политическите модели на епохата демокрация, авторитаризъм, тоталитаризъм.
2. Разбира особеностите на българското държавно политическо развитие.
3. Проследява етапите на развитие на международните отношения и открива мястото на България и Балканите в опитите за налагане на световен ред
4. Открива особеностите а развитието на „студената война“ и разбира отражението на локалните конфликти в междудържавните отношения
5. Различава европейските организации и разбира перспективите на евроинтеграцията за България.
6. Определя глобалните проблеми на съвременното общество, познава основните характеристики на гражданското общество и разбира трудностите на българското общество в преход.
7. Познава глобалните проблеми пред световната култура и разбира рисковете на технологичната революция и открива модерните тенденции в съвременната българска култура
8. Открива връзката на човека с обкръжаващия го свят и разбира предизвикателствата пред човека от XXI век

Очаквани резултати в часовете за профилирана подготовка:

1. Разграничава политическите модели на епохата: демокрация, авторитаризъм, тоталитаризъм и разбира особеностите на българското държавно политическо развитие в съвременната епоха
2. Проследява етапите на развитие на международните отношения и открива мястото на България и Балканите в опитите за налагане на световен ред
3. Открива особеностите за развитието на „студената война“ и разбира отражението на локалните конфликти в междудържавните отношения организации и разбира перспективите на евроинтеграцията за България

УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА X КЛАС

История и цивилизация за X клас, Автори: Георги Марков, Румяна Кушева, Бойко Маринков, Издателство Просвета

Актуализираното през 2012 година съдържание на учебника по история на издателство „Просвета“ отразява бурното развитие на историческите процеси и значимата роля на ключови личности през XX и XXI век, а като особен акцент са открити България и Балканския полуостров. Учебните теми са обединени в две части – „Светът от края на Първата до края на Втората световна война“, „Светът през втората половина на XX – началото на XXI век“. Предвидени са специални моменти за дискусии и тематичен анализ на документи и статистически данни, което развива практическите умения на учениците. Пътеводителят към учебника, разположен сред първите му страници, описва структурата на темите – съставени от основен и допълнителен текст, придружени от илюстрации, въпроси и задачи, речник и рубриците „Лица от епохата“ и „Повече за...“. Обединеният учебник за задължителна и

профилирана подготовка включва задачи с различно ниво на сложност и предоставя опция за търсене на допълнителни материали в интернет. Учебникът е одобрен от МОН.

История и цивилизация за X клас, Автори: Евгения Калинова, Серж Берстейн, Пиер Милза, Издателство Рива

Обновеното издание на учебника по история и цивилизация за X клас поднася актуализирана информация за България и мястото ѝ сред европейските народи и в съвременния свят. Съдържанието, написано от екип от български и френски автори – от издателствата „Просвета“, „Прозорец“, „Рива“ и френското „Атие“, запознава учениците с историята на света от отминалия век – бурните събития през XX век, развитието на обществото, политиката, стопанството, културата и промяната в ежедневието на хората през различните периоди. Комбинираното съдържание за задължителна и профилирана подготовка е богато илюстрирано със снимки и с карти, с документи за анализ, карикатури, произведения на изкуството и актуализирани статистически данни. Изданието предлага 24 големи теми, написани според съвременните способности за учене, подробен речник на термините и задачи, които развиват уменията за анализ и интерпретация на исторически събития. Учебникът е одобрен от МОН пред 2012 година.

История и цивилизация за X клас, Автори: Костадин Грозев, Валери Колев, Тодор Зарков, Издателство Даниела Убенова

Актуализираното издание на учебника по история на издателство „Даниела Убенова“ предоставя на десетокласниците комбинирано съдържание за задължителна и профилирана подготовка. Темите, 45 на брой, са обединени в четири части – „Междувоеният свят“, „Новата война“, „Ядрената ера“ и „Към третото хилядолетие“. Изданието е част от цялостен учебен пакет и с прецизната си методическа разработка обогатява историческата култура на учениците по въпроси от съвременността. Подходът на авторския колектив влиза българската в световната история чрез автентични материали, излезли в периодичния печат. Илюстрациите, снимките, схемите и разнообразната палитра от снимки на личности и събития обогатява разглежданите теми, въпросите и задачите за контрол спомагат за прякото наблюдение върху нивото от придобити знания, а темите за дискусия влияят върху изграждането на умения за изразяване на собствена позиция и отстояване на мнение. Учебникът е одобрен от Министерство на образованието, младежта и науката през 2012 година.

История и цивилизация за X клас, Автори: Искра Баева, Румен Генев, Издателство Планета 3

Учебникът по история за X клас на издателство „Планета 3“ е посветен на „История на света на XX век“ и запознава учениците с превратностите и бурните събития от отминалото столетие. В големия формат на изданието са събрани 61 теми, комбинирани в 8 дяла – „XX век в световната история“, „Първата световна война – граница между епохите“, „Последиците от войната“, „Светът се готви за нова война“, „Втората световна война (1939 - 1945)“, „Поделеният свят“, „Разведряване и край на студената война“ и „На прага на XXI век“. Всяка част от учебника започва с кратко въведение, което потапя учениците в духа на времето, а отделните теми са придружени от снимки, от рубриката „Портрети“, в която са подбрани биографични бележки за ключови исторически личности, от „Проверка на знанията“, която предлага въпроси и задачи за контрол и самоконтрол, а приложените документи изграждат умения за анализ и лична гледна точка по обсъжданите събития. Авторите, известни преподаватели в Историческия факултет в СУ „Св. Климент Охридски“, изграждат картина на отминалия динамичен век, за да посочат къде се корени началото на тенденциите в света, които наблюдаваме днес, и да подадат ръка на десетокласниците по пътя, който ще ги направи истински граждани на съвременната глоболизираща се епоха. Учебникът е одобрен от Министерство на образованието и науката.

История и цивилизация за X клас (профилирана подготовка), Автори: Христина Мирчева, Галя Рангелова, Издателство Анубис

Актуализираният учебник от 2012 година по история и цивилизация за 10 клас на издателство „Анубис“ предоставя нови данни, съобразени с обработените исторически сведения и събития през последните години. Съдържанието отразява това, което е заложено в програмата за задължителна подготовка, но темите са допълнително разширени с информация, биографични портрети на исторически личности, подновени илюстрации и таблици с осъвременена информация. Това позволява на учениците да обогатят своите знания и умения за боравене с исторически текст и да анализират исторически събития, културни паметници и документи, да се подготвят за държавен зрелостен изпит или за кандидатстудентски изпити по история. Основните раздели, разгърнати в учебното съдържание, са „Версайска система“; „Политически системи в Европа между двете световни войни“; „Международни отношения през 30-те – 50-те години на XX в.“; „Процесите на евроинтеграция“. Учебникът е одобрен от МОМН.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ XI КЛАС

Учебната програма е насочено към затвърдяване на придобитите знания и умения в процеса на цялостното обучение по История и цивилизация в училище. Учениците разширяват познанията си за най-стойностните явления в историческото развитие на българите и обогатяват представата за своята етнокултурна идентичност, което им помага да разберат по-лесно миналото на другите народи. Чрез обучението по родна история те по-добре осъзнават динамиката на общественото развитие и всестранните социално-политически, икономически, идеологически и културни промени в света.

Учебната програма за профилирана подготовка по История и цивилизация за XI клас предвижда да задълбочи познанията на учениците за историята на българите. Тя има за цел да развие в по-голяма степен практическите умения на учениците, да акцентира върху техните ценностни ориентации и личностното им отношение към съвременния свят.

Основните цели на програмата са:

1. Да представи историческото развитие на българския народ като цялостен и комплексен процес.
2. Да разгледа културата на българите като част от балканската и европейската култура.
3. Да разкрие ролята на религията, държавата, етническите и социалните общности за развиването и съхраняването на българската идентичност.
4. Да генерира разбиране за активната роля на човека в историческия процес.
5. Да развива у учениците умения за самостоятелност в боравенето с различни източници и способности за изразяване и отстояване на критическа позиция.
6. Да формира у ученици че разбиране за историческата традиция в контактите между българското общество и другите европейски народи, които допринасят за развитието на българите като пълноценна европейска нация.

Очаквани резултати:

1. Разбира особеностите на политическото развитие на българите, открива влиянието на значими световни събития върху политическото развитие на българите.
2. Разбира ролята на България в политическото развитие на Балканите из Европа за различните исторически епохи.
3. Познава елементите на приемственост в българската държавност, разграничава българските проекции на основните политически идеологии и проследява развитието на институциите на властта, оценява ролята на видни български държавници.

4. Открива елементите на гражданското общество з българската съвременност, разбира трудностите на българското общество е преход и откроява случаи на погазване на гражданските права в България.
5. Открива устойчивите връзки на българите с обкръжаващия ги свят и проследява навлизането на елементите на модерността за всекидневието на българите
6. Разбира богатството от традиции в българската култура, открива модерните тенденции в съвременната българска култура и познава известни културни паметници от различни исторически епохи.
7. Разграничава ролята на църквата и живота на българите през различните исторически периоди и разграничава ролята на покръстването в живота на българите през вековете.
8. Откроява българските приноси за историята и характеризира мястото на българската идентичност з контекста на Европа и Балканите.

Очаквани резултати в часовете за профилирана подготовка:

1. Разбира особеностите на политическото развитие на българите и открива влиянието на значими световни събития върху политическото развитие на българите и разбира ролята на България в политическото развитие на Балканите и в Европа в различните исторически епохи
2. Познава елементите на приемственост на българската държавност и разграничава българските проекции на основните политически идеологии.
3. Проследява развитието на институциите на властта и оценява ролята на видни български държавници
4. Открива елементите на гражданското общество з българската съвременност и разбира трудностите на българското общество, в преход, познава елементите на приемственост в българското общество за неговото историческо развитие и открива случаи на погазване на гражданските права в България.
5. Открива устойчивите връзки на българите с обкръжаващия ги свят, проследява навлизането на елементите на модерността във всекидневието на българите, познава развитието на представите на българите за света и за човека.
6. Разбира богатството от традиции в българската култура, открива модерните тенденции в съвременната българска култура и познава балканските и европейски аспекти на българската култура
7. Разграничава мястото на църквата в живота на българите през различните исторически периоди, познава ролята на църквата в изграждане устойчивите структури на българското общество и разграничава ролята на религията за формиране на етническа идентичност у различните общности
8. Откроява българските приноси в историята, характеризира мястото на българската идентичност в контекста на Европа и Балканите
9. Оценява значението на историческите източници за разбиране на миналото и разбира ролята на историческата памет за формиране символиката на съвременната българска държавност
10. Проследява отделните исторически етапи на българската принадлежност към Европа, разбира особеностите на българския цивилизационен избор в различните исторически епохи и познава традициите на българската културна, политическа, социална принадлежност към Европа

УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА XI КЛАС

История и цивилизация за XI клас, Автори: Йордан Андреев, Тодор Мишев, Петко Петков, Красимира Мутафова, Елена Стателова, Издателство Кръгзор

Обединеният учебник за задължителна и профилирана подготовка за 11 клас на издателство „Кръгзор“ е обновен през 2012 година. Темите са изградени от основен текст и разнообразие от рубрики, които

проследяват логиката на историческите процеси. В рубриката „Личности“ са подбрани сведения за исторически персонажи, обогатили науката или оказали ключово влияние в случващите се процеси; „Хроника“ систематизира основните исторически дати и събития, което е в помощ при преговор на наученото; „Извори“ представя исторически документи и анализ на изтъкнати учени по разглеждания проблем; в „Светът и ние“ са съпоставени българските исторически процеси със световните или е посочена междупредметната връзка между историята, литературата и изкуствата. Текстът е придружен от илюстративен материал, който обогатява фактите с визуално познание и осмисляне на събитията.

История и цивилизация за XI клас, Автори: Вера Мутафчиева, Константин Косев, Стойчо Грънчаров, Христо Матанов, Илия Илиев, Асен Василев, Издателство Анубис

Учебникът по история и цивилизация за 11 клас за профилирана подготовка е актуализиран през 2012 година и предоставя възможност на учениците да допълнят и задълбочат своите компетенции, придобити в часовете за задължителна подготовка. Основните проблеми, залегнали в учебното съдържание, са свързани с изкуството и културата, с църковната история и всекидневието на българите през изминалите епохи. Важни въпроси като „Създаване и разпространение на славянската писменост и култура“, „Преломният осемнадесети век“, „Източният въпрос под въздействието на германското обединение“ и „Монархията в политическия живот на България“ са подплатени с тематични документи, карти и илюстративен материал. Рубриката „Извори и документи“ предлага автентични свидетелства от разглежданата епохата, които изграждат уменията за анализ и интерпретация на изворов материал, а „Въпроси и задачи“ са в помощ при проверка и контрол на знанията и уменията, придобити по време на учебния процес. Изданието разполага с възможности за търсене на допълнителни източници на информация чрез съвременните информационни технологии, с въпроси за разработване на проекти, работа в екип, участие в дискусии. Изданието е подходящо за подготовка при зрелостен и кандидатстудентски изпити.

История и цивилизация за XI клас (задължителна подготовка), Автори: Вера Мутафчиева, Константин Косев, Стойчо Грънчаров, Христо Матанов, Илия Илиев, Асен Василев, Издателство Анубис

Обновеното през 2012 година издание по история и цивилизация е съобразено със задължителната подготовка на учениците от XI клас по предмета. Учебникът разполага с напълно нови уроци, които насочват вниманието към развитието на обществено-икономическия, политическия и културния живот в България през съвременността. Останалите урочни единици са преработени, за да отразяват адекватно важните промени в страната. Актуализирани са историческите карти, схеми и таблици, а текстът е следван от нови илюстрации. Темите завършват с документи и извори, които отразяват духа на разглежданата епоха и подпомагат аналитичните способности на учениците по въпроси, свързани с историята, а задачите за кратък отговор на исторически въпрос, които са поместени след уроците, развиват уменията за писмено изграждане на текст и аргументация. Учебникът е подходящ за подготовка за зрелостен изпит по история и цивилизация.

История и цивилизация за XI клас (задължителна подготовка), Автори: Петър Делев, Георги Бакалов, Петър Ангелов, Цветана Георгиева, Пламен Митев, Иван Илчев, Евгения Калинова, Искра Баева, Издателство Планета 3

Учебникът по история на България на издателство „Планета 3“ е предназначен за задължителната подготовка на учениците от XI клас и се откроява със своя голям формат и солиден обем от над 400 страници, в които са побрани 64 урочни теми от шест раздела – „Българските земи през древността“, „Българско средновековие“, „Българските земи под османска власт през XV-XVII в.“, „Българско възрождане“, „От Освобождението до 9 XI.1944 г.“, „От сталинизъм и обратно към демокрация“. В авторския колектив изпъкват имената на най-добрите историци, професори в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Съдържанието е богато илюстрирано със снимки и карти, проследяващи важни моменти от националната ни история. Текстът е поделен на различни рубрики, които го правят ясен и

лесен за систематизиране в процеса на учене – рубриката „Речник“, с която започва всеки раздел, въвежда термините, които ще бъдат използвани в уроците, „Портрети“ представя данни за значими личности, оказали влияние върху историческите процеси, „Дати – събития“ предава накратко най-важните дати със случилите се на тях събития, а рубриката „Исторически извори“ запознава учениците с автентични документи, съхранили духа на собственото си време в себе си. Учебникът разполага и с „Въпроси и отговори“, които служат за проверка на постигнатите резултати в процеса на учене, а задачите за самостоятелна работа развиват личностни умения за изграждане на собствено мнение и анализ на конкретни проблеми. Учебникът отразява българската историческа специфика в едни от най-бурните моменти на развитието на държавата, обогатява историческата култура на учениците и ги въвлича в културно-икономическите и политическите процеси на Стария континент, от които България е неизменна част. Изданието е обновено с актуализирана информация през 2012 година, одобрено е МОМН и е надеждно помагало при подготовка за кандидатстудентски изпити.

История и цивилизация за XI клас (задължителна подготовка), Автори: Васил Гюзелев, Райна Гаврилова, Иван Стоянов, Милчо Лалков, Любомир Огнянов, Мария Радева, Издателство Просвета

Учебникът по история и цивилизация за задължителна подготовка за 11 клас на издателство „Просвета“ е актуализиран през 2012 година и разглежда българската история в обем от 64 теми. Съдържанието балансира между политическата и стопанска история, между културата и всекидневния живот в страната, а като специален акцент е обособена връзката между Европа и българската история. Темите са допълнени от документални материали и задачи за анализ, въпроси за дискусия и самоподготовка. Учебникът предлага и разнообразие от приложения – речник на понятията, хронология, списъци на владетели и правителства.

История и цивилизация за XI клас (профилирана подготовка), Автори: Александър Николов, Митко Делев, Александър Иванчев, Веселин Янчев, издателство Просвета

Преработеният през 2012 година учебник по история и цивилизация за XI клас за профилирана подготовка разглежда съдържанието в обем от 34 теми, които включват българската история от Античността до началото на XXI в. Уроците са поднесени чрез достъпен аналитичен авторски текст, като е обърнато внимание на различни интерпретации на спорни въпроси в науката. Уроците са придружени от исторически извори, от теми за анализ и дискусия, въпроси и задачи за проверка и надграждане на знанията. Темите са структурирани във вид на план-тезис и предоставят разнообразие от факти и информация. Учебникът предлага приложения от карти, хронология, списък на владетели и правителства. Изданието е надежден помощник при подготовката на зрелостници и кандидат-студенти.

История и цивилизация за XI клас (задължителна подготовка), Автори: Иван Лазаров, Иван Тютюнджиев, Румяна Михнева, Лъчезар Стоянов, Милко Палангурски, Виолета Стойчева, Издателство Слово

Учебникът по история и цивилизация за XI клас е предназначен за задължителната подготовка на учениците. Учебните уроци са написани на ясен и достъпен език, придружен от множество онагледяващи илюстрации, документи и исторически извори. Въпросите и задачите, които придружават всяка тема, спомагат за изграждане на аналитични способности и аргументирана позиция на учениците по разнообразни исторически проблеми.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ XII КЛАС

Учебната програма обхваща най-значимите културно-политически феномени за съвременния българин - националната държава и евроинтеграционния процес и тяхното специфично историческо развитие на Балканите през XIX и XX век. Темите разглеждат възгледа, че модерната и съвременна история на Балканите може да бъде ефективно разбрана в своя автентичен европейски контекст. Особено

внимание се обръща на историческото съзнание и на колективната памет като ключови фактори в развитието на националната и общеевропейската идентичност на балканските нации. Програмата по История и цивилизация за XII клас обхваща профилираното обучение, което предполага, че учениците през изминалите години са постигнали определени резултати както на познавателно равнище, така и по отношение на формираните умения. Основната цел на това образователно равнище е ученикът да продължи да усвоява задълбочено определен обем от знания, като акцентът се поставя да разсъждава и да подхожда аналитично към тях. Голяма част от информацията не е нова, но тук се търсят нови познавателни връзки и интерпретация на вече познати факти и събития, поставени в един по-глобален контекст.

Основните цели на програмата са:

1. Да разшири представите за историческия процес на Балканите през модерната и съвременната епоха.
2. Да задълбочи познанието за историческото развитие на националната държава и за собствената национална идентичност.
3. Да аргументира ролята на историческото съзнание в изграждането и развитието на националната държавност и на интеграционния процес на Балканите през модерната и съвременната епоха.
4. Да задълбочи познанието за мястото и ролята на България като фактор на стабилност в регионален и глобален контекст.
5. Да затвърждава разбирането за значимата роля на човека в културно-историческите и политическите процеси.
6. Да развива и затвърждава компетенциите като постигне практическото им приложение чрез специфични техники.
7. Да формира у учениците активно отношение към демократичните ценности на гражданското общество

Очаквани резултати:

1. Открива връзките между миналото и колективната памет и разбира еволюцията на представите за историята.
2. Разбира ролята на модернизационните процеси в Западна Европа за развитието на Балканите и откроява влиянията на германския и френския национализъм върху Балканското възраждане.
3. Разширява познанията си за връзките между античното и средновековното наследство и идеологията на националната държава и проследява възприемането на Балканите от европейците през XIX век
4. Разбира ролята на историята при формирането на националната идеология и анализира значението на местата на паметта за националното самочувствие
5. Откроява етническото многообразие като специфичен белег на обществото на Балканите и разбира отражението на религиозната и етническата обособеност върху цялостното развитие на Балканите
6. Разширява познанията си за различните идеологически въздействия в процеса на раждане на националните държави и открива проекциите (конфликтите: противоречивите употреби) на общото историческо минало и характеризира ролята на историята за славянизацията на възрожденския българин
7. Проследява специфичните интерпретации на идеята за демокрация в процеса на модернизация на балканските държави, разбира трудностите на модернизацията на Балканите и открива историческите корени на съвременните конфликти на Балканите
8. Разбира връзката между историческото минало и националната идентичност, разграничава различните пропагандни употреби на балканската история и открива случаи на присвояване на историческа памет

9. Проследява връзката между регионалните и европейски военни конфликти и териториалните промени на Балканите и разбира проявите на етническа нетолерантност на Балканите в съвременността
10. Разбира различите прояви на отношение на комунистическата идеология към национализма и познава отношението на тоталитарната държава към малцинствата на Балканите
11. Открива стереотипите в европейските представи за Балканите и определя балканската идентичност като европейска
12. Оценява ролята на медиите за формиране на национална идентичност и разбира рисковете на медийната глобализация
13. Разбира общоевропейските и специфично балканските измерения на културно-историческото наследство в Европа и оценява плановете за обединение на балканските народи като елемент на идеята за обединена Европа

УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА XII КЛАС-ЗИП

История и цивилизация за XII клас, Автори: Александър Кертин, Мариана Йовевска, Издателство Просвета

Учебникът разработва основните аспекти на историческия процес на Балканите през XIX–XX в. – образуването на националните държави и формирането на национални идентичности. Учебното съдържание е представено като интегрирана цялост от авторски тест, свидетелства от епохата и откъси от изследвания на съвременни български и чужди историци. Въвеждащите теми представят съвременни интерпретации на проблемите на национализма и на процесите на формиране на нации в Западна Европа. Темите за упражнение, изградени върху документален материал, дават широки възможности за усъвършенстване на уменията на учениците за исторически анализ, насоки за индивидуална и групова работа и проучвания на разнообразни източници, провеждане на дискусии. Множеството изображения и исторически карти оживяват представите за епохата и онагледяват държавно-политическите процеси на Балканите.

Утвърдени учебници за преподаване на История и цивилизация:

- История и цивилизация, ЗП В. Мутафчиева и колектив 2011 – 2015 ИК „Анубис“ ООД
- История и цивилизация, ЗП П. Ангелов и колектив 2011 – 2015 ИК „Прозорец“ ЕООД
- История и цивилизация, ЗП Р. Гаврилова и колектив 2011 – 2015 „Просвета-София“ АД
- История и цивилизация, ЗП К. Косев и колектив 2011 – 2015 ИК „Анубис“ ООД
- История и цивилизация, ЗП Р. Кушева и колектив 2011 – 2015 „АзБуки-Просвета“ ЕООД
- История и цивилизация, ЗП Р. Гаврилова и колектив 2011 – 2015 „Просвета
- История и цивилизация, ЗП В. Мутафчиева и колектив 2012 – 2015 ИК „Анубис“ ООД
- История и цивилизация, ЗП В. Гюзелев и колектив 2012 – 2015 „Просвета–София“ АД
- История и цивилизация, ЗП П. Делев и колектив 2012 – 2015 „Планета - 3“ ЕООД
- История и цивилизация, ЗП и ПП Й. Андреев и колектив 2012 – 2015 ИК „Кръгзор“ ООД
- История и цивилизация, ПП В. Мутафчиева и колектив 2012 – 2015 ИК „Анубис“ ООД
- История и цивилизация, ПП Ал. Николов и колектив 2012 – 2015 „Просвета–София“
- История и цивилизация, ЗП Хр. Мирчева, Г. Николова 2012 – 2015 ИК „Анубис“ ООД
- История и цивилизация, ЗП и ПП К. Грозев и колектив 2012 – 2015 „Даниела Убенова – Даниела Биланска“ ЕТ
- История и цивилизация, ЗП и ПП Г. Марков и колектив 2012 – 2015 „Просвета–София“ АД
- История и цивилизация, ЗП и ПП Евг. Калинова и колектив 2012 – 2015 „Просвета-София“ АД „Рива“ ЕООД ИК „Прозорец“
- История и цивилизация, ПП Хр. Мирчева, Г. Николова 2012 – 2015 ИК „Анубис“ ООД

- История и цивилизация, ЗП Д. Вачков и колектив 2012 – 2015 ИК „Анубис“ ООД
- История и цивилизация, ЗП Б. Гаврилов и колектив 2012 – 2015 „Просвета-София“ А
- История и цивилизация, ПП Д. Вачков и колектив 2012 – 2015 ИК „Анубис“ ООД
- История и цивилизация, ПП Ал. Кертин 2012 – 2015 „Просвета-София“ АД
- История и цивилизация, ЗП Конст. Бошнаков и колектив 2014 – 2015 „Просвета-София“ АД
- История и цивилизация, ЗП В. Арнаудов и колектив 2014 – 2015 „Булвест 2000“ ООД
- История и цивилизация, ЗП М. Димова и колектив 2014 – 2015 „АзБуки-Просвета“ ЕООД

Източници:

1. „Анализ на качеството на ДОИ за УС на Учебните програми по История и цивилизация с оглед на съвременните обществени и личностни образователни потребности и приоритети в общеевропейското пространство“ http://www.osi.bg/downloads/File/History_1.pdf (10.08.2015 г.)
2. Учебни програми по История и цивилизация, МОН <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=1&subpageId=28> (18.08.2015 г.)
3. Учебници и учебни помагала <http://bguchebnik.com/catalogsearch/result?q=%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F+%D0%B8+%D1%86%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F> 10.09.2015 г.

СЪЧЕТАВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ НА ИСТОРИЧЕСКОТО И ГРАЖДАНСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ

Надежда Стойкова

Диана Илиева

56. СОУ „ Професор Константин Иречек“, гр. София

Урок – упражнение за сравняване на документи, свързани с правата на човека – X клас

Историческото и гражданското образование имат множество пресечни точки. Една от тях е възможно да се реализира с провеждане на **урок-упражнение**, целта на който е учениците да придобият уменията да сравняват документи. Темата на този урок-упражнение – идеята за правата на човека и гражданина е тясно свързана с целите на гражданското образование. Чрез нея учениците имат възможност да се запознаят с историческото развитие на идеята за човешките права в зададените документи, да установят известността на документите в епохата, в която са създадени и от дистанцията на времето, да определят ролята им за развитието на световната демократична теория и практика; да направят съответните изводи. Има ли приемственост между основните идеи и принципи, върху които са изградени тези документи? Всичко това предполага дискусии, основани както на собствения опит на учениците, така и на аргументи извлечени от текстовете.

Поставянето на десетокласниците в ситуация на обсъждане в групи, на заемане на позиция, на търсене на отговори за връзката между идеите, заложили в тези документи и реалния политически живот и паралелно протичащите обществени, икономически и политически процеси е основният аргумент в подкрепа на разбирането, че тук най-тясно се пресичат целите на историческото образование с тези на гражданското по отношение на съдържание и технология на работа.

Целите на урока са учениците да:

- оценят значимостта на документите, поставящи началото на развитието на идеята за човешките права;
- осмислят полагането на основите на съвременната демокрация и нейната еволюция;
- приложат в практически ситуации различни интелектуални умения: при работа с различни източници да анализират и сравняват, обобщават и оценяват предоставената им историческа информация;
- да се приобщат към техники на толерантно дискутиране и отстояване на становища в условията на общуване в група.
- Умения:
 - Извлича самостоятелно и критично информация от различни по вид източници,
 - Сравнява, обобщава и оценява предоставената му историческа информация,
 - Усвоява техники на толерантно дискутиране и отстояване на собствено мнение в условията на общуване в група,
 - Проследява развитието на явления и съответстващите им понятия.

Методи – дискусия, работа по групи, интерактивни методи.

Идеята за правата на човека стои в основата и на обучението по философия. В този смисъл има възможност за реализиране на междупредметни взаимодействия и с тази учебна дисциплина.

Необходимите материали за учебната работа са съответните теми от учебника по история за X клас с автори Георги Марков, Р. Кушева, Бойко Маринков и по-конкретно урокът-упражнение за сравняване на документи от същия учебник, (стр.122–125).

На учениците се възлагат предварително индивидуални или групови съобщения за запознаване с историята на създаването на 3 основни документа:

1. "Бил за правата" в сила от 15.12.1791г. (поправки към конституцията на САЩ, ратифицирана през 1788г.).
2. "Декларация за правата на човека и гражданина", приета на 26.08.1789г. от Националното събрание на Франция.
3. "Всеобща декларация за правата на човека", приета от ООН на 10.12.1948г.

От своя страна учителят подбира, подготвя и предоставя на учениците откъси от съответните документи и допълнителни работни материали.

(Приложение-1)

Ход на урока

Предварително учителят е написал на дъската цитат от английския философ Джон Лок (1632-1704): "Всички хора са по природа свободни, равни и независими"- ("Два трактата за управлението",1691г). Задава въпрос към класа дали наистина всички хора се раждат равни?

Провежда упражнение под формата на игра:

- В средата на класната стая учителят начертава стартова линия, а на 10 стъпки от нея – финална линия;
- Учениците се подреждат на стартовата линия, като учителят им е раздал карти с написан предварително върху тях различен социален статус (картите са съобразени с броя на учениците, но някои от тях могат да се повтарят. Те са с различен цвят и на всеки цвят съответстват определени социални качества или статус.);
- Обяснява им се, че целта на играта е кой пръв ще достигне финалната линия.

(Приложение-2)

След приключване на играта на учениците се задават следните въпроси с цел провокиране на дискусия:

1. Какво изразяват стартовата и финалната линии?
2. Защо някои от тях са на предната линия, а други са назад?
3. Как ще коментирате факта, че някои хора се радват на всички човешки права, а други не?

Накрая учителят прави обобщение, че стартовата линия изразява човешкото достойнство, което хората притежават по рождение на основата на равенството, че са хора, притежаващи човешки потенциал и способности, които трябва да се развиват. В хода на нашия живот обаче често се появяват различни фактори, които ни пречат да развием способностите си напълно и ние се оказваме на различни позиции. Затова трябва да проявяваме съпричастност към хората, които имат по-малко предимства или са изправени пред различни изпитания в живота.

Учителят прави кратко въведение за историческото развитие на идеята за човешките права. Това може да стане чрез презентация, в която се проследява развитието на тази идея през различните исторически епохи. Дава пример с древна Гърция; с първия документ, който постановява някои основни права – "Великата харта на свободите" 1215г. - на феодалите в Англия; проследява развитието на идеята в Германия през 14в. и се спира на първия сериозен теоретик на "естествените права" – английския

философ Джон Лок. Прави се връзка с предмета “Философия”, тъй като се предполага, че учениците вече са запознати с еволюцията на “естествените права” към гражданските, т.е. обществото ги “облича” в закони, които имат еднакво действие към всички. А законите са основна характеристика на съвременната държава.

Работа по документи

Учителят приканва учениците да проследят еволюцията на идеята за правата на човека и полагането на основите на съвременната държава чрез сравняване на посочените вече документи, като им дава и алгоритъм за работа:

1. откриване на сходства;
2. откриване на различия;
3. формиране на заключения въз основа на зададени показатели.

Оформят се 4 работни групи. Първите три групи получават откъс от документа, по който ще работят и таблица с показатели за сравнение преформулирани във въпроси. Учениците използват и показателите за сравняване на документи от урока в учебника за X клас.

Първият екип прави анализ на „Била за правата“ от 1971г. по зададените показатели, подчертава и обсъжда ключовите думи в документа.

Вторият екип работи по същия начин с “ Декларацията за правата на човека и гражданина“ от 26.08.1789г.

Третият екип работи с „Всеобщата декларация за правата на човека“ от 10.12.1948г.

Четвъртият екип трябва да изработи на голям лист с маркери сравнителна таблица на трите документа по избраните показатели. **(Приложение 3)**

В процеса на работа учителят обяснява понятията: **бил, харта, пакт** и други, които затрудняват учениците.

Дава се определено време за работа на учениците, след което всеки екип представя свой постер от предварително избран говорител, с отговори по показателите. Четвъртата група на тази база прави сравнителната таблица.

Учителят завършва като провокира дискусия по следните въпроси:

1. Съществува ли приемственост между основните идеи и принципи, върху които са изградени тези документи?
2. Доколко те са реално действащи, а не утопични декларации?
3. Има ли разминаване между декларираните намерения на международната организация и реалния политически живот?

На представителите на отделните екипи се предоставя да формулират заключение относно ролята на тези документи за развитието на световната демократична теория и практика.

Очаквани резултати:

1. Чрез сравняването на тези документи учениците не приемат, че правата са естествени, а ги определят като човешки права, които трябва да се дефинират в обществото и да се отстояват.
2. Сами стигат до извода, че така се поставят основите на съвременната демокрация.
3. Придобиват умения за работа както в екип, така и с писмени исторически източници.

Играта е подходяща за учениците от начален етап при запознаване с понятията: права, задължения, конституция и други в учебното съдържание по Човек и общество. Въпросите към играта се съобразяват с възрастовите особености на учениците.

При учениците от прогимназиален етап, този урок би могъл да се проведе като урок упражнение при учениците от 6 клас в раздела – Българската държава и общество през втората половина на XX и началото на XXI век. Може да се използва както играта, така и сравняване на документи: Търновската конституция 1879г., Конституцията на България от 1971г. и Конституцията на България от 1991г.

ПРИЛОЖЕНИЕ – 1

Из Бил за правата.....

Първите десет поправки към конституцията на САЩ

I поправка. Конгресът няма да приема закони, установяващи или забраняващи свободното изповядване на каквато и да било религия, ограничаващи свободата на словото или печата или ограничаващи правото на хората да се събират мирно и да се обръщат към правителството за отстраняване на несправедливости.

III поправка. Тъй като за безопасността на всяка свободна държава е необходимо свободно организирано опълчение, правото на народа да притежава и носи оръжие не може да бъде нарушавано.

IV поправка. Правото на хората да бъдат сигурни в неприкосновеността на своята личност, жилище, книжа и имущество не може да бъде нарушавано с неоснователни обиски или арести, а съдебни постановления за такива действия не могат да бъдат издавани без достатъчни основания....

VI поправка. Във всички случаи на углавно съдебно преследване обвиняемият има право на бързо и публично съдебно дирене от съда на безпристрастни съдебни заседатели на онзи щат и окръг, в който е извършено престъплението.

Поправки след Била за правата

XIII поправка. В САЩ, както и във всички територии под тяхната юрисдикция няма да съществуват нито робство, нито принудителен труд освен като наказание за престъпление, в което заподозреният трябва да бъде съответно обвинен. **1865г.**

XIV поправка. Всички лица, родени или натурализирани в САЩ и подчинени на техните закони, са граждани на САЩ и на щата, в който живеят. **1865г.**

XIX поправка. Избирателните права на гражданите на САЩ няма да бъдат отнемани или ограничавани както от отделни щати, така и от САЩ по полов признак. **1920г.**

Из Декларация за правата на човека и гражданина, 26 август 1789г.

Чл. 1. Хората се раждат и остават свободни и равни по права. Социалните различия могат да се основават само на съображения за всеобща полза.

Чл. 2. Целта на всяка политически организации е запазването на всички естествени и неотменими права на човека. Тези права са: свободата, собствеността, сигурността и съпротивата срещу потисничеството.

Чл. 3. Източник на върховната власт е единствено Нацията.

Чл. 4. Свободата се състои във възможността да правиш всичко, което не противоречи на интересите на другите: така че изпълнението на естествените права на човека се ограничава дотолкова, че да осигури на останалите членове на обществото ползването на същите права.

Чл. 6. Законът е израз на всеобщата воля. Всички граждани имат правото да участват лично или чрез свои представители в създаването на законите...

Чл. 9. Всеки човек се смята за невинен до момента, когато неговата вина бъде доказана, и след като е осъден е необходимо да бъде задържан....

Чл. 11. Свободната размяна на мисли и възгледи е едно от най важните права на човека, всеки гражданин може да говори, пише, печата свободно.

Чл. 15. Обществото е в правото си да търси сметка на всеки обществен функционер за изпълнението на неговите обществени задължения...

Чл. 17. Тъй като собствеността е свещено и неприкосновено право, никой не може да бъде лишаван от нея освен в случай на установена от закона обществена необходимост и при условие на справедливо и предварително обезщетение.

Из Всеобща декларация за правата на човека, 10 декември 1948г.

Чл. 1. Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права. Те са надарени с разум и съвест и следва да се отнасят помежду си в дух на братство.

Чл. 2. Всеки човек има право на всички права и свободи, провъзгласени в тази декларация, без никакви различия, основани на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други възгледи, национален или социален произход, материално, обществено или друго положение.

Освен това няма да се допускат никакви различия, основани на политическия, правния или международния статут на държавата или територията, към която човек принадлежи, без оглед на това дали тази страна или територия е независима, под попечителство, несамоуправляваща се или подложена на каквото и да било друго ограничение на суверенитета.

Чл. 3. Всеки човек има право на живот, на свобода и на лична сигурност.

Чл. 4. Никой не трябва да бъде държан в робство или крепостничество: робството и търговията с роби са забранени във всичките им форми.

Чл. 5. Никой не трябва да бъде подлаган на наказания или на жестоко, нечовешко или унижително третиране или наказание.

Чл. 7. Всички хора са равни пред закона и имат право, без каквато и да е дискриминация, на еднаква закрила от закона.

Чл. 9. Никой не трябва да бъде подлаган на произволен арест, задържане или изгнание.

Чл. 10. Всеки човек има право при пълно равенство, на справедливо и публично разглеждане на неговото дело от независим, безпристрастен съд.

Чл. 12. Никой не трябва да бъде подлаган на произволна намеса в личния му живот, семейството, жилището и кореспонденцията, нито на посегателства върху неговата чест и добро име.

Чл. 13. Всеки човек има право свободно да се придвижва и избира своето местожителство в пределите на всяка държава.

Чл. 14. Всеки човек има право да търси и да получи убежище в други страни, когато е преследван.

Чл. 16. Мъжете и жените, навършили пълнолетие, без каквито и да са ограничения, основани на раса, националност или религия, имат право да сключат брак и да образуват семейство.

Чл. 17. Всеки човек има право на собственост, индивидуално или съвместно с други лица.

Чл. 18. Всеки човек има право на свобода на мисълта, съвестта и религията.

Чл. 21. Всеки човек има право да участва в управлението на своята държава пряко или чрез свободно избрани представители.

Чл. 25. 1. Всеки човек има право на жизнено равнище, включително прехрана, облекло, жилище, медицинско обслужване и необходимите социални грижи..... 2. Майките и децата се ползват с особени грижи и подпомагане.

Чл. 26. Всеки човек има право на образование. Образованието трябва да бъде безплатно поне що се отнася до началното и основното образование.

Чл. 30. Нищо в тази Декларация не може да бъде тълкувано като предоставящо право на дадена държава, група или лице да се занимават с каквато и да е дейност или да се извършват действия, насочени към унищожаването на правата и свободите, провъзгласени в нея.

ПРИЛОЖЕНИЕ – 2

Карти отразяващи различен социален статус - в различни цветове

1. Роден си в добро семейство, със собствен дом и двама работещи родители. (2 стъпки напред)

1. Роден си в семейство с един работещ родител, но имате своя стая. (оставаш на мястото си)

1. Роден си в бедно семейство, с родители, които нямат постоянна работа. Нямах собствена стая. (1 стъпка назад)

2. Роден си с добро здраве. Не си боледувал тежко през детството си. (1 стъпка напред)

2. Роден си с деликатно здраве и имаш няколко тежки заболявания през детството си (оставаш на мястото си)

2. Роден си с вродено заболяване или физически недостатък. (1 стъпка назад)

3. Когато си бил млад в родното ти място е имало силно земетресение. (1 стъпка назад)

3. В родното ти място има няколко големи индустриални обекта и университет. (2 стъпки напред.)

3. Няма значими промени в родното ти място, по времето на твоята младост. (оставаш на място)

4. След завършване на образованието си, веднага си намиращ работа. (1 стъпка напред)

4. Намиращ си работа в разумен срок, след дипломиране. (оставаш на място)

4. Не можеш да си намериш работа дълго време след завършване на образованието си. (1 стъпка назад)

- 5. Имаш родители, за които се грижиш и ги издържаш. (1 стъпка назад)
- 5. Грижиш се , не само за родителите си, но и за други възрастни членове на семейството си. (2 стъпки назад)
- 5. Не си финансово обвързан с членовете на семейството си. Стабилен доход. (1 стъпка напред)
- 6. Роден си в планинско село. (2 стъпки назад)
- 6. Роден си в село в равнината. (1 стъпка назад)
- 6. Роден си в град, във вътрешността на страната. (оставаш на място)
- 6. Роден си в столицата на държавата. (1 стъпка напред)
- 7. Имаш стабилни доходи, които ти позволяват да задоволяваш всичките си желания и тези на членовете на семейството си. (3 крачки напред)
- 7. Имаш доходи, които задоволяват потребностите ти и тези на твоето семейство. (1 стъпка напред)
- 7. Доходите ти не могат да покрият потребностите ти и на твоето семейство. (1 стъпка назад)
- 8. Всички жени две стъпки назад.

ПРИЛОЖЕНИЕ –3

Сравняване на документи – таблица

Показатели за сравнение	Бил за правата	Декларация за правата на човека и гражданина	Всеобща декларация за правата на човека
1. Създатели на документа			
2. Исторически условия, при които са съставени			
3. Продължителност на изработването им			
4 Структура на документите			
5. Институция, която ги гласува			
6. Въздействие в страната, в която са създадени (за първите два документа)			

7. Основни идеи и принципи, залегнали във всеки документ			
8. Връзката им с теорията и практиката на съвременната демокрация			
9. Термини, чрез които се изразяват основни ценности на времето			
10. Известност на документите: 1) в епохата на създаване 2) от дистанция на времето			
11. Ролята им за развитието на световната демократична теория и практика			

По учебна програма във всеки един от класовете може да има часове за ЗИП /задължително избираема подготовка/.

В 9, 10, 11 и 12 класове може да има профилирани паралелки с история и часовете са по избор и възможности на конкретното училище. В 12 програмата е само за ЗИП или профил за ученици с прием след 8 клас, което означава, че се изучава в пълния си вид в много малко училища. Този материал не е включен в програмата за ДЗИ по история и цивилизация. При новите учебни програми, които предстоят да влязат в сила с действието на новия закон, това ще отпадне. В новите учебни програми учебното съдържание ще бъде структурирано по различен начин с малко увеличаване на часовете в задължителна подготовка:

- 5 клас – Праистория и Античност, включващи и история на българските земи през периодите; по 2 часа седмично -68 ч.
- 6 клас – Средновековие – Разглежда се общоевропейското средновековие и българското средновековие до 17 век, като се поставя превес на темите по българска история; по 2 часа седмично -68 ч.
- 7 клас – История на българските земи и българската държава от 18в. до наши дни; по 2 часа седмично -68 ч.
- 8 клас – История на новото време – от Великите географски открития до началото на XX век; по 2 часа седмично -72 ч.
- 9 клас – Съвременна история – от Първата световна война до наши дни; по 2 часа седмично -72 ч.
- 10 клас - Цялостен курс по българска история; по 3,5 часа седмично – 126 часа

Новите учебни програми дават възможност за повече часове за упражнения, самостоятелни дейности и затвърждаване на знанията, като процентно е заложено 60% за нови знания и 40% за дейности , което дава възможност да се облекчи работата на учителя и затвърдят знанията на учениците. Предстои издаването на нови учебници за всички класове.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. "Нови модели на гражданско поведение в българското училище", Калоян Шишков,София,2007 г.
2. "Образование в права на човека", ръководство, София 2004 г.
3. Учебник по история и цивилизация за X клас, изд. Просвета,2001г.

БЪЛГАРИЯ – „СТРАННИЯТ СЪЮЗНИК“ НА ТРЕТИЯ РАЙХ

Кой спаси българските евреи?³

Диана Илиева

Надежда Стойкова

56. СОУ „Проф. Константин Иречек“ гр. София

Седемдесет години след края на Втората световна война можем да преосмислим положението на България като съюзник на Третия райх. Да потърсим причините за съюза. Нагласите на политиците, царя, армията, църквата и обществото. „На фона на отрицателния портрет на войната по-убедително звучат призивите към диалог, толерантност, разумен компромис, сътрудничество. По-лесно се формира гражданско съзнание и взаимодействие между хора с различни убеждения, културни ценности и социално положение.“⁴

За съвременната теория на историческото образование е важно на учениците да се предлагат технологии, които да ги карат да аргументират собствена гледна точка, да подхождат критично към предоставените им източници и да стигнат до разбирането за многоликостта на историческия процес⁵. Такъв е и подходът на колегите от Норвегия, които представиха пред нас урок за Холокоста, в търсене на вината за депортирането и унищожаването на техните евреи. Провокирана от тяхното представяне, подготвих огледален образ на методиката им, но в позитивен вариант, показващ спецификата на българското общество и спасението на българските евреи.

Темата за Холокоста е изключително благодатна като илюстрация на многоперспективността в историята. В нея се преплитат държавни, политически, обществени и икономически интереси, започвайки от общественополезния труд на евреите и завършвайки с индустриалните методи на оползотворяване на коси, зъби и кожа, „ доставяни“ от лагерите на смъртта.⁶ Мисията на учителя по история е да накара учениците си да погледнат към събитието не само със собствените си сетива, но и през очите на другите, да съпоставят различните гледни точки и да стигнат до съпреживяване на чувствата. Тогава миналото става пъстро като самия живот.

Българските евреи остават извън хватката на Хитлер, въпреки антисемитското законодателство и усилията на Комисарството по еврейските въпроси. Германският посланик Бекерле обвинява българите през 1944 г., че те не могат да мислят като германците и че поради своя близък живот с много други народи, просто не разбират защо трябва да мразят евреите. Българските евреи не са изпратени в концентрационните лагери благодарение на състраданието и съпричастността на съграждани и приятели, решителните действия на представители на важни български институции – Народното събрание, Светия Синод, Софийската адвокатура, кметове, граждански и политически сдружения. Българският цар Борис III достойно защитава честта на българския народ, като не допуска депортирането на евреите от старите територии. Кой има най - голяма заслуга за спасението на евреите?

Урокът е подходящ да се проведе в XI или XII клас в ЗИП или профилирана подготовка, а в по кратък вариант и в задължителната подготовка. Темите от учебната програма, за която се отнася:

³ Това е една от темите, които показват специфичното в българското участие във войната.

⁴ Стрелова, О. Войната като тема в часовете по история в училище – Диалогът в историята, 2006, № 13 – 14, с.23

⁵ Кушева, Р. Съвременното историческо образование – отговори на новите предизвикателства. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 2007

⁶ Кастрева-Монова, В. Знанията за холокоста като презентация на модулно обучение - Диалогът в историята, 2005, № 11 – 12, с.74

Тема 3. Общество и обществен живот (мнозинството и малцинствата)

Тема 7. Българите и светът(етнически и религиозни общности)

Тема 9. От Европа към Европа етническа толерантност, права на човека)

Методически препоръки:

Работните карти може да се използват в XI или XII клас по ЗП. След темата „България в годините на Втората световна война“.

В краткия вариант се използва трейлъра към филма „ Извън хватката на Хитлер“ и след това учениците работят по групи.

В ЗИП може да се отделят два учебни часа, като най - напред се изгледа целия филм и след това е работата по групи.

Основни понятия: антисемитизъм, дискриминация, Холокост, гражданско общество, толерантност.

Умения на ученика:

- Извлича самостоятелно и критично информация от различни по вид източници;
- Установява синхрон между събития от националната и европейската история;
- Разбира и интерпретира проявления на определена гражданска позиция
- Коментира конкретни прояви на толерантност и активна гражданска позиция
- Оценява ролята на личността в историята.

Ход на урока:

1. Кратко представяне на събитията, свързани с българските евреи по време на Втората световна война
2. Филм „ Извън хватката на Хитлер“
3. Разделяне на групи и поставяне на задача да подредят по важност, спасителите на евреите в България, като формулират принцип за подреждането.
4. Коментар от всяка група на извършената задача.
5. Обобщение

За улеснение на колегите прилагаме кратка историческа справка за евреите в България и съдбата им по време на Втората световна война.

Еврейската общност в България е една от най- древните в Европа. Съществува от 2000 години. Според времето на заселване те се делят на: Романьоти, Ромейски евреи – от II век; Ашкенази, Ешкеназки евреи – в края на XI век; Сефарадски евреи – след XVI век.⁷

⁷ <https://www.shalom.bg/about-us/>

Кратка хронология на събитията:⁸

Първи етап (декември 1940 – септември 1942г.) – Приемане на антисемитско законодателство в България. Закон за защита на нацията, който за разлика от немския няма расистки текстове. Този закон масово се осъжда от българите. Правителството и двореца са затрупани от протестни писма от сдружения на писатели, артисти, адвокати, лекари, търговци, журналисти, дори и обикновени селяни поставили пръстов отпечатък, вместо подпис. Особено силни са протестите на Светия синод на БПЦ.

Втори етап (февруари – март 1943г.) – тайно споразумение с Германия за депортиране на 20 000 евреи, като 12 000 са от новите земи и 8 000 от „Стара България“ от Кюстендил, Пловдив, Пазарджик, Дупница и др. градове. Акцията е насрочена за 9.03.1943г. Депортирането е осуетено от навременната съпротива на достойни граждани от Кюстендил, зам. Председателя на Народното събрание Димитър Пешев, пловдивския митрополит Кирил и др.

Трети етап (май 1943 – юни 1943г.) – Втори опит за депортиране на 50 000 български евреи към лагерите на смъртта (план А) и изселване на евреите от София в провинцията (план Б). Германското правителство упражнява максимален натиск върху българското за решаването на еврейския въпрос. Вторият план е предложен, защото е имало съмнение, че цар Борис III няма да одобри първия. И точно това се случва. 25 000 евреи от София са подготвени за изселване в провинцията. Срещу това са проведени демонстрации от левите сили, евреи и прогресивна общественост на 24 май 1943 г. Митрополит Стефан изпраща окръжно до всички църкви в епархията да направят всичко нужно за облекчаване на живота на евреите.

Четвърти етап (лятото на 1943 г.) – последен опит за депортация, като този въпрос е поставен на цар Борис III на срещата му с Хитлер през август 1943 г. Няколко дни след завръщането си от срещата с фюрера царят умира. Спират активните гонения срещу евреите. Създадени са трудови лагери за мъжете, а жените и децата са изселени в провинцията. Законът за защита на нацията е обезсилен през лятото на 1944 г.

Представянето може да се направи във вид на презентация, като се използват и илюстрации от живота на евреите. Филмът „Извън хватката на Хитлер“ е документален, създаден с образователна цел, със съдействието на Министерството на културата. Базиран е на книгата на проф. Мишел Бар-Зоар за спасяването на българските евреи през Втората световна война. Филмът е раздаван на българските учители за образователни цели, чрез Регионалните инспекторати по образованието. При невъзможност да се използва целия филм, може да се използва трейлъра към него, който е достъпен в интернет „Недокоснати от Хитлер“.⁹

След филма учениците се разделят на групи по 3 до 5 ученика и получават комплект от карти с различни личности¹⁰, свързани със спасяването на евреите в България. Трябва за 10 минути да ги подредят по важност и да посочат принципа, който са използвали. (Картите виж в приложение към статията.) Всяка една от групите представя, чрез говорител своята подредба и обяснява принципа, който е използван. Учителят обобщава информацията от всички групи. Обръща се внимание на силната гражданска позиция, проявена от много българи, както и на подкрепата от политици, Българската православна църква и самия цар Борис III. Повечето българи помагат на съседите си и приятелите си в беда, изразяват своята съпричастност и толерантност с евреите, въпреки официалния съюз с Третия райх. *Тази позиция на българското общество е исторически обоснована от вековното съжителство на българите с различни култури, етноси и религии.*

⁸ По Танева, А. СПАСЯВАНЕТО НА ЕВРЕИТЕ В БЪЛГАРИЯ – 60 ГОДИНИ ПО-КЪСНО, в помощ на учителите от средните училища, <http://www.holocausteducentre-bg.org/balgarskiat-sluchai/spasiavaneto-na-evreite-v-bulgaria/>

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=CmUn7-y-94o&feature=youtu.be>

¹⁰ Картите са разработени във формат А4, но се разпечатват по 4 на страница и стават с пощенски формат.

Кой спаси българските евреи?

Стефан (1878-1957) – Български екзарх (1945-1948), Архимандрит (1911), епископ (1921), Софийски митрополит (1922), Ярък защитник на българските евреи в годините на Втората световна война.

През бурните години на Втората световна война, въпреки че е в близък контакт с двореца и правителството, владиката не споделя тяхната про-германска ориентация и е убеден миротворец. Усърден и

темпераментен проповедник, под неговото перо излизат стотици проповеди, беседи и статии, публикувани в български и чуждестранни периодични издания. Той има важен принос за спасяването на българските евреи. Аврам Шарон оценява заслугите на **екзарх Стефан** с думите: „За българските евреи и за народа на Израел екзарх Стефан е символ на спасението, еманация на българската толерантност. Народът на Израел и евреите по цял свят никога няма да забравят това и ще са винаги дълбоко признателни на своите спасители.“ Животът и заслугите на екзарх Стефан I дават повод на Емануел Зисман в прочувственото си слово да заяви: „Ако хуманизмът беше критерий, България трябваше да приема Европа, а не обратното.“

Кой спаси българските евреи?

Цар Борис III (1918 – 1943г.)

Цар Борис III, който отхвърли настояването на Хитлер да бъдат избити евреите на България. С негова заповед е спрена акцията от 9.03.1943г. Той подписва план Б, с който 25 000 софийски евреи са изселени в провинцията и мъжете работят в трудови лагери в България. Малко след

срещата си с Хитлер през август 1943г. той е мъртъв. Обстоятелствата около смъртта му и днес остават неясни. През 1994 г., по повод 100-годишнината от рождението на Цар Борис III, най-авторитетните еврейски и американски организации дават посмъртни награди, които връчват на неговия син Цар Симеон II. На 20 май 1994г. в най-голямата в света синагога „Тиферет“ - Израел в Лос Анжелис, службата за шабат е изцяло посветена на Цар Борис III. Неговият син, Цар Симеон II, получава плакет „Пламъкът на живота“ - фигура от стъкло, изобразяваща пламък, с вграден отломък от лагера на смъртта „Треблинка“. Наградата е с надпис „Праведен неевреин, в памет на цар Борис III, спасител на българската еврейска общност“.

Кой спаси българските евреи?

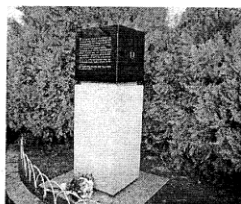

Д-р Павел Д. Герджиков (05.07.1906 - 02.07.1985) - Забележителен хуманист, лекар, учен, укривател и помощник на всички преследвани. Усилията му на укривател, свързочник (доколкото се е познавал с Ал. Белев и висши чиновници от

Гестапо - и на разузнавач) и лекар, който използва какви ли не хитрости, за да отърве познати и непознати евреи от изселването, в повечето случаи се увенчават с успех. Докторът е можел да получава много ценни сведения от първа ръка от самия Александър Белев, чиято майка е лекувал от диабет, и да предупреждава, когато трябва. Най-романтичните му подвизи през войната са свързани с кабинета на ул. „Бенковски“, където е приемал и майката на Белев, и много нацистки големци. В същия кабинет, зад плъзгаша се дървена преграда с книги (уж библиотека), той е укривал и семейство Леви месеци наред. Спасител на еврейски деца от влаковете на смъртта. Признат за праведник на Яд Вашем.

Кой спаси българските евреи?

Паметник на благодарността за спасяването на българските евреи

Граждани,

Правителството на Филев е изпаднало в умопомрачение. В момента, когато Германия търпи катастрофални поражения по всички фронтове, когато и за децата става ясно (за неминиемия разгром на Хитлеровата „ос“... Предприето е изселване на евреите в провинцията с ясното намерение да бъдат

изпратени в Полша на закование. Не се прави никакво изключение даже за децата и

старците, за бременни жени, както за болните и сакатите...

Граждани, вдигнете се на борба срещу тия тъмни намерения на шепата хитлерови лакеи... Залейте правителството и двореца с писма, телеграми и резолюции... Влизайте в създадените общоградски комитети и образувайте нови... Пускайте изложения и събирайте подписи...

Граждани, не оставяйте правителството спокойно. Вдигнете се на борба... Изпълнете вашият върховен и човешки дълг.

Позив от група граждани - след 23 май 1943г.

Кой спаси българските евреи?

Кирил (1901-1971)-Български патриарх (1953-1971) Историк, доктор по богословие (1927), академик (1970), Стобийски епископ (1936), Пловдивски митрополит (1938), патриарх и софийски митрополит (1953).

Митрополит Кирил, (по-късно патриарх на Българската православна църква), поема събраните за депортиране евреи в Пловдив, под своя закрила и заявява, че ако ги натоварят във вагоните, той ще легне пред влака. През 1943 г. подкрепя и защитава съгражданите си евреи от Пловдив. Изпраща телеграма до цар Борис III със следното съдържание: "В Божие име усърдно моля Ваше Величество за милост към евреите!" За това си дело през 2000 г. е провъзгласен от организацията „Яд Вашем“ за „праведник на народите“, а наследниците му получават специална благодарствена грамота и почетен медал.

Кой спаси българските евреи?

Димитър Пешев, зам.-председател на XXV Обикновено народно събрание. Подготвил подписка от 43 депутати от управляващото мнозинство в парламента срещу депортирането на евреите, през март 1943г. до министър-председателя Богдан Филев. Платил с политическата си кариера за своята позиция в защита на евреите. "България е малка страна. Ние нямаме големи богатства. Имаме нашите морални принципи", са думите на този голям български политически деец.

„Праведник на народите на света“ от 1973г.

Кой спаси българските евреи?

Лиляна Паница, която жертва любовта си в името на морала и приятиелството. Лиляна Паница е първият човек в България, който предупреждава ръководството на еврейската конистория в София за готвената депортация на евреите от Беломорска Тракия и Македония и на всички сънародници от България. Съдена от народния съд.

Лиляна Паница. Тя остава в забвение, въпреки че архивните документи доказват важната ѝ роля в спасяването на българските евреи през 1943 г. Възшност Лиляна Паница, секретарка на Комисаря по еврейските въпроси Ал. Белев, спасява от явна смърт хиляди евреи. С риск за живота си тя предава на евреите доклада, който е написала на 22 февруари 1943г. под диктовката на шефа си Белев - българо-германската спогодба "Белев - Данекер" за депортиране в нацистките лагери на 20 хил. евреи от царство България. Благодарение на информацията, дадена от Лиляна Паница, евреите започват да се организират, да пишат писма, за да избегнат жестокия финал към Полша и Германия.

Едно име никога не се споменава на 10 март - това на

Кой спаси българските евреи?

Владимир Куртев

Куртев се установява в Кюстендил, където работи като преподавател и директор на мъжката гимназия „Марин Дринов“. Същевременно участва в дейността на възстановената от Тодор Александров ВМРО

Владимир Куртев, който даде живота си за защита на свободата и човешките права. Участва в кюстендилската делегация, която на 8 март 1943 година поставя началото на акцията по спасяването на българските евреи. Участва в кюстендилската делегация, която на 8 март 1943 година поставя началото на акцията по спасяването на българските евреи. Освен него в състава на делегацията, влизат още народният представител Петър Михалев, адвокатът Иван Момчилов и търговецът Асен Сунчмезов.

ТЕАТЪРЪТ КАТО МЕТОД ЗА МУЛТИКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ

Светлана Михайлова

127 СОУ „Иван Николаевич Денкоглу“

МУЛТИКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ

Мултикултурното образование се отнася до всяка форма на образование или обучение, която включва истории, текстове, ценности, убеждения, както и гледните точки на хора от различни културни и етнически групи. На ниво класна стая, например, учителите могат да променят или да включват уроци, за да отразяват културното многообразие на учениците от конкретен клас. В много случаи, "култура" се определя във възможно най-широк смисъл, обхващащ раса, етническа принадлежност, националност, език, религия, класа, пол, сексуална ориентация, както и ученици със специализирани нужди или образователни потребности.

Най-общо казано, мултикултурното образование се основава на принципа на равнопоставеност в образованието на всички ученици, независимо от различията им, както и възможното премахване на пречки пред възможностите за образование и успех на учениците. На практика, учителите могат да променят, премахнат и адаптират образователни политики, програми, материали, уроци и учебни практики, които са или дискриминационни или недостатъчно включващи разнообразни културни перспективи. Мултикултурното образование също така предполага, че начините, по които учениците учат и мислят, са дълбоко повлияни от тяхната собствена културна идентичност и наследство. Това от своя страна изисква образователни подходи, които ценят и признават различният опит и културна среда. По този начин, мултикултурното образование има за цел да подобри учебния процес и успеха на всички ученици, особено на учениците от културни групи, които исторически са били по-слабо представени или които страдат от по-ниски образователни постижения.¹¹

ТЕАТЪРЪТ В ОБРАЗОВАНИЕТО

Театърът в образованието може да бъде използван за насърчаване на ученето в училище. С подходящо подобрени инструменти, осъществяването на тази активност има ползи за по-доброто усвояване на учебния материал, но също така и за развитието на уменията, компетенциите и грамотността на учениците. Резултатите от организиране на театър в училище и образователна среда са многократно изследвани и проучванията категорично показват, че има положителна промяна в много направления като:

- **Увереност:** учениците придобиват повече увереност по отношение на вербална комуникация, четене на текст. Научават се да се доверяват на собствените си идеи и възможности.
- **Въображение:** участието в театрална активност дава възможност за интерпретация на учебно съдържание „извън рамката“ и насърчава свобода на въображението.
- **Емпатия:** поставянето на учениците в роля, предполагаща разнообразна историческа ситуация, времеви период и различна култура провокира съчувствие и дава възможност за опит върху друга гледна точка.
- **Сътрудничество:** подготовката и провеждането на театрална постановка въвлича учениците, учителите, родителите в дискусия, споделяне, преговори и съвместно представяне.

¹¹ Съставено по: <http://edglossary.org/multicultural-education/>

- **Концентрация:** комбинира ум, тяло, глас и знание.
- **Умения за общуване:** участието в театрална активност развива вербални и невербални умения.
- **Емоционална зрялост:** възможност за изразяване на различни емоции и в „безопасна“ среда.
- **Физически движения:** контрол над тялото и движенията.

ПРИЛОЖЕНИЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО „ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИИ“

Настоящият текст се съсредоточава върху обучението по история в V, VI и VII клас. В рамките на новия Закон за предучилищно и училищно образование и държавните стандарти за учебно съдържание, изучаването на предмета «История и цивилизации» обхваща периода от създаването на България до съвременната история на държавата като включва политическа, културна, обществена история. Учебният материал и съдържание са разпределени както следва:

V клас: Антична история

VI клас: История на България

VII клас: История на България

Философията на съвременното образование включва освен изучаване на конкретното учебно съдържание по учебен предмет, в случая история, също и развиване на различни умения и компетенции у учениците. Основна цел и посока в учебния процес по история е развиването на критично мислене. Учениците трябва да развиват критично мислене и да могат да анализират исторически и съвременни проблеми, както и да предлагат интелигентни решения за проблеми и конфликти. Учениците и техният собствен опит трябва да бъдат в центъра на образованието и ученето трябва да се случва в контекст, който предоставя възможност за разнообразни начини на мислене.

Историческият анализ и мултикултурното образование трябва да представят социалните и историческите реалности на обществото и да помогнат на учениците да получат по-добро разбиране на причините за потисничество и неравенство и начините, по които могат да бъдат елиминирани тези социални проблеми.

Според заложените в Закона за предучилищно и училищно образование параметри, както и новата учебната програма, учителят ще има нужната свобода и време за провеждането на различни образователни активности. За следващи учебни години е предвидена и форма за извънкласно учене – „Твоят час“, където учителите също ще имат възможност да организират и проведат образователен исторически театър.

Организирането на образователен театър изисква време, енергия и подготовка. Учителят може да работи с конкретно учебно съдържание (както от учебника, така и с допълнителни източници) като в същото време в процеса на подготовка следва да бъдат въвлечени учениците, колеги, родители и други. Като изключително подходящо учебно съдържание, което може да бъде използвано като „сценарии“, са уроците, чиито акцент е културен и духовен живот, обществен и всекидневен живот през съответния исторически период. Учебното съдържание и информация от самите уроци биха могли да се превърнат в основа за сценарии, а общата работа и въображението на ученици и учители да създадат жанра и сюжета (комедия, трагедия, драма, музикален театър, куклен театър). Уроците предоставят възможност за задаване на множество индивидуални роли според опита на учениците – представители на властта, поданици и граждани, представители на социални групи, етноси, националности, пол, възрастови групи и т.н. Силно препоръчително е учителят да предостави възможност на всеки един ученик от класа да има отговорност/роля, след като учителят познава силните и слабите страни на своите ученици. Например: насърчаване учениците да се ангажират с „театрален“ реквизит, отговорни за декора; отговорни за времето; сценаристи, режисьори, актьори и т.н.

Ползи

Провеждането на театрална активност върху учебно съдържание поставя учениците в ситуация на *учене чрез преживяване*. «Изиграването» на исторически, политически, културни и социални събития, както и на човешки отношения помагат на учениците да се научат както на общочовешки ценности, така и на специфични културални различия и разбирания. Учениците научават и преживяват ролите си и могат да се превърнат в агенти на социална промяна, както и да участват в изграждането на по-справедливо общество и толерантно общество. Други ползи по време на подготовката и след провеждането на активността са: в класната стая се създава безопасна и приемаща среда за учене за всички участници в процеса; повишава се чувствителността на учениците за национални и световни казуси; засилва се ученическото съзнание за наличие на различни културни особености; предоставя възможност да бъдат представени различни исторически гледни точки; силно насърчава критичното мислене у учениците, което е превенция на използване на стереотипи, предразсъдъци и дискриминация.

Образователният театър дава възможност да бъде даден глас чрез определена роля на всяка социална роля: възраст, пол, етническа принадлежност, националност, социален статус, което дава възможност учебният процес да се превърне в опит, който отразява идеите на демокрацията в едно плуралистично общество. Преподаването на съдържание с помощта на този учебен метод зачита и цени културните познания и различия. Историята излиза извън учебника и се предоставя възможност общата национална история да премине в частна и лична история.

Процесът на подготовка и реализирането на образователния театър поставя учениците в целия спектър на работа: индивидуална, в двойка и групово работа. По този начин ученето се превръща в процес, в който общуването се случва на всички нива: ученици-учители-родители, което е от изключителна важност за развиването на т.нар. *меки* умения (комуникационни умения, екипна работа и сътрудничество, приспособимост, решаване на проблеми, критично наблюдение, самоувереност и значимост и др.)

Въвличането на родители чрез ангажирането им да съдействат на подготовката (напр. чрез подсигуриране на реквизит, необходима помощ, да бъдат публика и др.) ги прави съпричастни по отношение на учебния процес и на общуването в училище с ученици, педагогическа колегия, както и помежду си.

Заключение. По същество, организирането и провеждането на образователен театър е активност, която може да доведе до социална промяна чрез образование. Тя изисква дълбоко и критично мислене, въображение, и ангажимент и отношение към ученици, родители и колеги и дава възможност да бъде представено богатството на всичките ни национални истории и народите, които са живели (живеят) по нашите земи. Това е друг аспект на безкрайните човешки истории и дава „сцена“ на множество гласове в едно мултикултурно общество.

"Хората, които се опитват да бъдат по-пълноценни човешки същества, трябва не само да проявяват критично мислене, но трябва да са в състояние да си представят света, идващ от техните надежди; мълчанието трябва да бъде преодоляно чрез търсенето им"

Грийн 1995, стр. 25

ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ В МУЛТИКУЛТУРНА ЕТНИЧЕСКА СРЕДА

Росен Богомилов

106 ОУ "Григорий Цамблак" гр. София

Съвременните тенденции за развитие на образованието са насочени, както към ученика, така и към учителя. Факт е, че когато учителят служи за пример на своите ученици и показва непрекъснато нужда от усъвършенстване те придобиват същите навици.

Днешните ученици не са, тези от преди 20, 10 и дори 5 години. Настоящите ученици са поколението, което възприема информацията, като я вижда, усеща и разбира. Няма как да очакваме резултати от тях, ако не преориентираме методите и техниките са обучение съобразно техните нужди. За да са уверени и адекватни на времето в което живеят, учениците имат нужда от развитие на ключови умения, грамотности и нагласи, като: екипна работа, умение за учене, презентационни умения, четивна и писмена грамотност, дигитална грамотност, математическа грамотност, гражданска грамотност и не на последно място нагласи за постоянство, увереност и толерантност. Проучванията сочат, че съвременния бизнес и администрация търсят точно такива качества в кадрите, които търсят. Всеки учител независимо по какъв предмет преподава или етап на обучение носи отговорността да изгради и развие тези универсални качества или още „Умения на XXI век”.

Обучението по история и цивилизация е от учебните предмети в, който могат да се вплетат голяма част от тези универсални умения, че дори и всички.

Чрез работата с различни видове исторически документи освен историческата гледна точка можем да следим и развитието на **четивната и писмена грамотност** на учениците. За тази цел лично аз съм си изработил критериални матрици чрез които да следя развитието на това умение. Няма как да очаквам, че моите ученици ще разбират учебното съдържание по история ако не разбират понятията с които работят, ето защо за мен е от ключово значение моите ученици да четат с разбиране и употребяват правилно термините с които работят.

Работата в екип, също е възможна в часовете по история и цивилизация и улеснява възприемането на учебното съдържание и дори неговото пресъздаване. Тук това можем да го следим, като поставяме конкретни задачи с ясни инструкции към тях. Това което аз съм правил е да карам учениците да организират средновековен обяд. Всеки един от тях има конкретна задача, която е обвързана с тези на съучениците му и ако един не си изпълни задачата, нишката се губи и не се получава очаквания резултат. Това възпитава чувство за отговорност не само към собствената си задача, но и към останалите и прави ученето забавно и нетрадиционно.

Умение за учене- всеки ученик трябва да умее да идентифицира силните си и слабите си страни. Така той сам достига до адекватния на него начин за учене. В обучението по история то освен с четене на учебника, може да бъде с „критични бележки по научнопопулярен филм”, изготвяне на доклад, презентация, есе, фотоалбум, изготвяне на паспорт на историческа личност или събития, държава или др., сценарии за филм, анализ на фолклорни песни, анализ на стихотворения и редица други активности, които да накарат учениците да бъдат изследователи търсещи истината, а не зубрачи на заучени фрази и твърдения.

Презентационни умения- това кара учениците да са фокусирани върху историческите факти и събития, да търсят повече и разнообразни източници на информация. Развива редица качества у учениците, които ги правят успешни и мотивирани личности.

Много е важно да сме ориентирани към учениците и техните потребности. Учениците трябва да са ангажирани с различен тип активности както в часа така и извън него, за да са фокусирани и да не губят мотивацията си за учене.

Какво е необходимо да направим преди да се фокусираме върху обучението по история и цивилизация на учениците?

- Диагностика на знанията на учениците
- Диагностика на четивната и писмена грамотност
- Диагностика на нагласите за учене на учениците

Защо са важни тези три стъпки?

- Ще получим информация за нивото на знания на учениците и така ще знаем на какво можем да стъпим, за да надграждаме.
- Ще получим информация за какво е нивото на четивна и писмена грамотност на учениците, за да адаптираме процеса спрямо нуждите на учениците

Ще идентифицираме нагласите има ли ги или не, така, че ако ги няма да разработим стратегия за мотивиране на учениците.

Как да започнем урока?

От изключително важно значение е урока да започне по интересен и вълнуващ за учениците начин!

- С музикално произведение
- Със снимка, която да провокира учениците
- Видео, което да ангажира мисловната дейност на учениците
- Петстишие
- Писане без прекъсване
- Online включване на друг учител или клас

Същинската работа в часовете по история и цивилизация е обвързана с това учениците да работят целенасочено. Всеки час си поставяме конкретна цел спрямо урочната единица. Примери за такива цели спрямо урочната единица:

- Оценяваме делото на Симеон за развитието на Българската държава.- V клас
- Описваме устройството на Османската империя.- V клас
- Обясняваме ролята на будителите Паисий Хилендарски и Софроний Врачански за българското възрождение.- VI клас
- Описваме Античния полис- VII клас

След като сме поставили целта на за часа важна стъпка е да бъде обяснено на учениците защо този час е важен за тях и с какви знания и умения ще излязат от него.

Пример: Когато целта за часа ни е, да оценяваме делото на Симеон Велики. Комуникирам с учениците, че този час е важен и какво ще знаят след него:

- Защо Симеон получава прозвището Велик?

- Как чрез проучване на неговото дело те могат да бъдат негови последователи?
- Чрез работата с исторически документи и текстовете ще развием четивната си грамотност и ще получат важна информация за събитията описани в документа
- Ще могат да оценяват съвременни процеси и събития, като ги съпоставят с времето на Симеон Велики.

През целия час учениците работят заедно с учителя!

Обсъждаме историческите документи и текстовете в учебника и/или работния лист, като търсим отговори на ключови въпроси:

- Какво ни казва автора?
- Свидетел ли е автора на събитието?
- Имали нещо, което може да ни наведе на мисълта, че автора е пристрастен и кое е то?
- До колко е значимо събитието, какво ни показва това?
- Имали нещо, което не става ясно от документа/ текста в учебника?
- От къде още можем да получим информация за събитието?

Понятията в обучението по история- учениците предварително знаят, кой ще е следващият урок и извеждат понятията. Важно е понятията да бъдат прекарвани през тяхното разбиране и асоцииране, така че да осъзнаят значението на понятието.

Автентично оценяване - доказателството за осъзнатостта на учебното съдържание- учениците са ангажирани с изготвянето на краен продукт. В съвременното образование съществува голямо разнообразие от методи и техники на учене чрез преживяване. Такива са:

- Шестте мислещи шапки на Де Боно
- Влез в обувките на...

Това са техники, които мотивират и ангажират учениците по време на учебния процес и извън него.

Няма как, когато говорим за съвременно образование да не говорим и за мнението на учениците и техните предложения за промяна на активностите в час. Аз използват анкетите за Обратна връзка от учениците. Ползността на обратната връзка за часовете:

- Ангажира учениците с учебния процес
- Чувстват се значими
- Показва на учителя:
 - Къде учениците са се затруднили?
 - Къде им е било интересно ?
 - Какво учителя е добре да променя?

Примерни критериални матрици за оценяване на задачи и умения на учениците

Изготвят презентация на тема „ Християнските земи в пределите на Османската империя” - 5 клас история и цивилизация.

Критерий	1т	2т	3т
Съдържа 10 слайда	Съдържа по малко от 6 слайда	Съдържа от 6- 9 слайда	Съдържа 10 слайда
Използвани източници на информация	Цитирани са 2 или 1 източник на информация	Съдържа 3 – 4 източника на информация	Съдържа повече от 4 източника на информация
Правописни и пунктуационни грешки	10- 15	5- 9	Под 5
Илюстрации	2 на цялата пп	На половината пп	Има илюстрации на всеки слайд
Отчита влиянието на религията в ежедневието на българите	Дава 1- 2 примера подкрепени с факти	3-4 примера подкрепени с факти	5-6 примера подкрепени с факти
Оценява културното взаимодействие между двете религии	Дава 1- 2 примера за и правят 2 аргументирани извода за културното взаимодействие и следите днес	Дава 3- 4 примера за и правят 2 извода за културното взаимодействие и следите днес	Дава 5- 6 примера и правят 2 извода за културното взаимодействие и следите днес
Всеки аргументиран извод съдържа: - Как оказва влияние - Кой сфери на живот засяга - Къде откриваме тези следи днес - Обогалява или осквернява културния облик	Покрива 1- 2 критериите	Покриват 3 критерия	Покрива всички критерий

Умение	Цел
Критическо мислене -Идентифицира различни аргументи и гледни точки -Прогнозира и аргументира как промените в една система влияят на друга	Две гледни точки, аргументира отговора си (прилики/ разлики) Дава аргументиран отговор на база направените прогнози
Четивна грамотност - Обобщава, тълкува информация от непрекъснат текст - Осмисля, оценява информация от непрекъснат текст	Разбира значението на информацията, която чете и отговаря на въпроси Осмисля информацията и дава ясни аргументи в подкрепа на твърдението си.

МО – 6 клас съставят тест върху раздела; Критериална матрица

Критерии	1т	2т	3т
Брой въпроси на теста	Съдържа 5 въпроса	6-8 въпроса	Над 9 въпроса
отворени въпроси	Под 50% от въпросите са от отворен тип	От 50% до 60% са от отворен тип	Над 60% от въпросите са от отворен тип
Включва анализ на документ	Има 1 документ за анали	2 документа за анализ	Повече от два документа за анали
Засяга ключови моменти от раздела	Включва въпроси само за идейни въглени	Включва въпроси за идеи и идейни възгледи и съединението	Включва въпроси за оценка на събитията и идейните възгледи от раздела - Значимост на събитията - Процеси свързани със събитията - резултати
Съдържа ключ с верните отговори	Определени са всички възможни верни отговори от затворен тип	Съдържа всички верни отговори и анализ на документите	

Умение	Цел
Критическо мислене -Идентифицира различни аргументи и гледни точки -Прогнозира и аргументира как промените в една система влияят на друга	Две гледни точки, аргументира отговора си (прилики/ разлики) 1т Дава аргументиран отговор на база направените прогнози 1т
Четивна грамотност -Обобщава, тълкува информация от непрекъснат текст -Осмисля, оценява информация от непрекъснат текст	Разбира значението на информацията, която чете и отговаря на въпроси 1т Осмисля информацията и дава ясни аргументи в подкрепа на твърдението си. 1т Отговаря на въпроси, чиито отговор не е директно казан в текста 1т Перифразира 1т
Научна грамотност -Научен въпрос	Формулира научен въпрос 1т Планира проучване (ключови точки; процеси, които влияят; източници на информация) 1т

ИСТОРИЯ НА ПРЕСЕЛЕНИЯТА И ЗАСЕЛВАНЕТО НА РОМИТЕ В ЕВРОПА

Николай Григоров

Валентина Стефанова

в СОУ "Арсени Костенцев" гр. Благоевград

Допълване на учебното съдържание и учебния план за обучение по история в осми клас, като се добавят теми, отнасящи се до историята и културата на ромската общност. В зависимост от учебния материал за осми клас ще бъде добавена /тематично/ информация за ромската общност.

Например:

- 3.1. В темата за великото преселение на народите
- 3.2. Ромите във Византия
- 3.3. Ромите в османската империя /по българските земи/.

Очаквани резултати: Създаване на условия за подобряване качеството на общуване с връстници, работа в екип, работа по групи, работа по проекти и организирани съвместни извънкласни форми на обучение в клубове по интереси. Създаване на подкрепяща и мотивираща среда.

Например:

- 4.1. В края на първи учебен срок учениците представят по една известна историческа личност от двете общности – във формата на доклад, презентация или есе
- 4.2. Задаване на самостоятелна работа по проекти – представяне на семейната история чрез предварително изготвен родов албум. разкази за преселение
- 4.3. Работа в екип /смесен/ - по групи; например -
първа група работи по тема- “ромите във Византия”
втора група работи по тема - “ромите в Османската империя”
- 4.4. Работа в екип по интереси - в края на учебната година учениците се обединяват в екипи по интереси и представят известни съвременни личности от двете общности в областите: история, култура, политика, музика, литература, наука и изкуство.

Дискусия - по случай европейския ден на езиците се прочита библейската история за вавилонската кула и разделянето на езиците. следва разказ за езиците по света – над 7000 езика се говорят на планетата земя, дискусия и предположения кои са най-популярни сред тях. поднася се информация за ромски език. написани са на дъската поздравии на 10 различни езика и децата заедно се научават да поздравяват на тях.

ПРИЛОЖЕНИЕ

ИСТОРИЯ НА РОМИТЕ¹²

Произход

Днес за науката няма съмнение, че днешните роми са потомци на дошлите на няколко вълни големи еднообразни общности от северните и северозападните предели на стара Индия. После са отсядали по-дълго време във византийските провинции Малък Египет, Пелопонес и о-в Крит, които етнолозите определят като втора прародина и разпределителен пункт при по-нататъшните преселения както към Средна и Западна Европа, така и през Близкия изток към северноафриканското крайбрежие.

Как ги наричат?

При дългото си разселване в миналото ромските предци са получавали най-различни названия от народите, с които влизали в контакт. Можем да ги обединим според произхода им, най-общо, в две различни групи:

- **Цигани, цигойнер, цингари** и т.н. в различните езици. Известно е, че в научната литература тези названия се свързват със старогръцката дума **атцинганоси**, с която били назовавани хората, които идвали по родове и семейства чак от пределите на далечна Индия. Те влизали в пределите на Византийската империя от IX век насам, говорели идентичен език и имали сходен начин на живот. По-късно от думата за тяхното назоваване отпаднала частицата **ат** и останало само **циганоси**, с което старите гърци се превърнали в първите европейски кръстници на днешните роми.

Дълго време погрешно се е смятало, че:

- Названието **цигани** е свързано с митичната река Цинган в прародината Индия;
- Думата означава **ковач** на един от езиците, който се е говорил в стара Персия;
- Друго старо племе, което се е занимавало с баения и магьосничества, дало името си на пришълците и т.н.

Според днешните изследователи, етимологията на понятието **циганин** е свързана с невъзможността на великата византийска култура да влезне в духовен контакт с пришълците от далечния югоизток и да ги асимилира в лоното на собственото си общество. Балканските роми само могат да се гордеят с тази част от своето минало, показвайки на другите народи, че могат да се съхраняват и в условия на асимилация, каквато Велика Византия е налагала към пришълците.

- **Гифтос, гупти, житан, хитанос, джипси**. Етимологията на тези названия се свързва с понятието египтяни, което предопределяло египетския произход за ромите. Това е и причината в науката дълго време погрешно да се смята, че те са дошли от Египет и имат египетски произход.

Съществуват и други названия, с които различните народи в Европа наименовали ромите, но те така и не получили силна популярност както тук посочените.

¹² По материали от "История, всекидневие и ценности на ромската култура": раздел Ромите в България с автори Анастасия Пашова и Йосиф Нунев <http://roma.swu.bg/vsek.html>

Как се наричат?

Независимо обаче от това как околното население ги нарича, хората с ромско етническо самосъзнание назовават себе си с понятието *рома* в мн.ч. (ром – м. р. ед. ч. ; ромни – ж. р. ед. ч.; роморо – ср. р. ед. ч.) или адаптирано като роми при употреба в българския език. Произходът на това понятие също е неясно и около него все още се водят разгорещени дискусии. Това обаче, което е напълно ясно, че с него в ромския език се самоопределят представителите на ромския етнос. В научната литературата често се прави фундаментална грешка, като понятието се превежда неправилно като *човек или мъж*. Ромският език винаги си е имал названия за тези понятия и те са съответно *манус или мурш*.

Учениците се разделят по групи и дискутират въпросите след следните текстове.

„Първото споменаване на ромското разселване от Индия идва от един източник от X век, който разказва за събития, станали четири века преди това. Това е текст на арабския историк Хазма от Исфахан, който пише около 950 г. след Христа, че перският шах Бахрам Гур (царувал до 438 г.) наредил на поданиците си да работят само половин ден и да посещават останалото си време на ядене и пиене под звуците на музика. Като станало ясно, че в Персия няма достатъчен брой музиканти, които да изпълнят задачата, той поискал от индийския владетел да му изпрати колкото може от своите. В резултат на това 12 000 музиканти от Индия били изпратени и разселени в Персия. Техните потомци според Хамза, все още били там през X век и били наречени „зоти“. В епическата си поема „Шах – наме“ персийският поет Фирдоуси потвърждава казаното от Хамза, когато завършва великата си творба през 1010 година. Единствената разлика между двата източника е в това, че според „Шах – наме“ „музикантите от Индия били десет хиляди и се наричали „лури“. Имената всъщност нямат много значение, тъй като и до днес „зоти“ и „лури“ са названия за роми в Персия. Това горе – долу е всичко, което знаем за преселението на циганите в Персия през 5 век.“

„През 7 - ми век арабите нахлуват в района на Персия. Това води до голямо разместване на тукашните племена и народи. И „зотите“ и „лурите“ минават през големи промени както на езика, така и на религията си. Те се заемат с нови занаяти и минават през сериозно разселване. Точно през този период ромите за пръв път навлизат на християнска територия. Арабският историк Табари пише през 855 г., когато византийската армия нахлува в Сирия, че голямо число „зоти“ били пленени и отвлечени заедно с жените, децата и добитъка си. Когато нещата се уталожили, ромите били вече трайно разделени на три групи, с ясно очертани диалектни различия в говора си: „романи“ – за европейските роми, „ломаврен“ – за арменските и „домари“ – за азиатските цигани.“

- Кога и кой първи споменава за разселването на ромите от Индия.
- От какво се е нуждаела Персия и защо ?
- Как са се наричали музикантите от Индия ?
- В кой век е това преселение?
- През кой век арабите нахлуват в Персия и какви промени стават там?
- На колко групи били разделени и защо?
- Има ли връзка между диалектните различия и посоките, в които са тръгнали трите групи роми, и защо?

Византийска империя

- В кои векове е съществувала Византийската империя ?
- На картата очертайте нейните граници.
- С какво са се славели ромите тогава?
- Вярно ли е или е легенда, че те са можели да омагьосват?

„Първият писмен паметник за ромското преселение в тази посока е агиографският текст, написан в грузинския манастир Ивирон в Света гора около 1068 г. ръкописът се нарича „Животът на Свети Георги Атонит“ и разказва как през 1050 г. император Константин Мономах помолил ацинканите /гръцката дума за ромите/, славещи се като майстори на опитомяването на диви животни, да прочистят ловните му земи от огромното количество зверове, които ги обитавали. Ромите изпълнили възложената им задача, като подхвърлили на зверовете за ядене омагьосани късове месо. Използването на магии при укротяването на животни очевидно е било тясно свързано с ромите по онова време. Това се споменава и в един коментар от XII век на Теодор Балсамон, който умира през 1202 година. Известният канонист припомня няколко закона на Съвета за Труло, които предвиждат шестгодишно отлъчване от църквата за нейни членове, които проявяват интерес към гадаене или разиграване от животни за забава, включително змии и мечки, което се практикувало от ромите. През следващите десетилетия няколко почитани учени, включително патриарх Атанасий, отправят предупреждения срещу роми фокусници, магьосници, акробати и жонгльори, както и срещу ромки, предсказващи бъдещето.”

„До XIV век ромите вече трайно проникват в Константинопол в градовете Модон и Науплион на Пелопоне, както и на юг, чак до остров Крит, където се устройват като постоянни жители в стабилна градска среда. Тяхната голяма колония на остров Корфу е толкова процъфтяваща, че по времето, когато островът е завладян от Венеция, те вече плащат годишен данък. Това само по себе си било достатъчно, за да получат правото на заселническа общност, която официално била наречена феудум циганорум. Според описанията от Пелопонес и остров Крит обаче, повечето роми живеели номадски живот ... Александър, граф на Палатайн и Рей, описва един хълм край Модон, който се нарича „Гипе“, като добавя, че някои хора наричат този хълм и околностите му „Малкият Египет“. Година по-късно ромите ще изтъкнат, че са бегълци от „Малкия Египет“ ... и европейците да започнат да ги наричат агупти (египтяни) и да объркат фалшивото име с етническият им произход ... По това време в Модон е имало над 200 ромски къщи. А 10 години по-късно (в 1497 г.) Арнолд Хорифи установява, че там има 300 ромски жилища. Обитателите им били бедни, с тъмна кожа, пестеливо облечени. Къщите им били покрити с камъш, а самите те се наричали суйгинес (цигани), докато поклонниците обяснявали, че са неверници, дошли от Египет. Практикували всякакви занаяти. Между тях Хорифи изрежда общарството и сандалджийството, като описва и ковачите им.. Тристата ромски къщи в Модон се стопяват на 30 само за няколко години в края на XV век, когато градът вече е в турски ръце. Къде изчезват останалите 270 цигански семейства? Арнолд фон Хорифи от Кьолн пише, че те са получили препоръчителни писма от папата, адресирани до римския император и всички принцове на империята, в името на християнската вяра, да осигурят преминаването и да дадат помощ на минаващите през владенията им, тъй като са прогонени от турския император. С тези писма става ясно, че циганите са претендирали, че идват от Малък Египет. Ромите не идват от Египет, но от съвпадението с прякора, с който са известни, объркват простите хорица. Името „Египет“ звучи страшно екзотично. Това е име, което се среща в Библията ... и се приема с добро верско чувство. Така или иначе ромите се възползват от тази неяснота. Високи, красиви, с царствена стойка, екзотични на вид с тъмната си кожа, облечени разкошно ... те пътуват със свити, достигащи до 100 души, из цяла Европа в продължение на повече от век. Известно е, че крал Сигизмунд от Унгария, който става глава на Свещена римска империя през първата половина на XV век е хранил и подкрепял много ромски барони по това време. .. Тази подкрепа, разбира се, не продължава вечно. От баварската хроника от началото на следващия век става ясно, че мъглата, в която са обвити тези „поклонници“, започва да се разсейва. „По това време – пише авторът на хрониката Йохан Турмаер – тази раса от хора, които живеят по границата на турската империя и Унгария, започнаха да бродят из нашите провинции под водачеството на своя цар Зиндело и с обири и гадателство да търсят препитанието си по безнаказан начин. Те твърдят невярно, че са от Египет и са наказани от боговете с прогонване, и безсрамно настояват, че изкупват със седемгодишно изгнаничество греховете на дедите си, които са обърнали гръб на Светата Дева и нейното дете Исус.“

- Как се казва сега Константинопол?
- Защо получават право на заселническа общност?
- Как са е наричала официално тя?
- Имало ли е номадстващи роми тогава?
- Как са изглеждали и какви занаяти са практикували ромите, които били трайно уседнали на острова?
- Кой превзема Модон?
- За къде тръгват двеста и седемдесет ромски семейства и с какви документи се сдобиват?
- Как изглеждали на външен вид и как са пътували из Европа?
- С какво са се занимавали?
- Защо неромите са се страхували от тях?

Османската империя

В книгата „Циганите в Османската империя“ /Марушиакова, Попов, 2000/ се цитира данъчен регистър от 1489 – 1490 г., като за Филибе като ромски са отбелязани 33 домакинства и 5 вдовишки. През 1516 ромските домакинства са 175; десет години по-късно те са вече 283, от които 90 мюсюлмански, а християнски – 193. Авторите споменават и данъчния регистър от 1522 – 1523 г., в който освен музиканти при отбелязаните занятия на ромите се срещат и калайджии; налбанти; златари; сабляри; печкари; обущари; джамбазани; чехлари; кожари; шивачи; халачи; бояджии; решетари; халваджии; сиренари; месари; кебапчии; градинари; магаретари; пазачи; тъмничари; слуги; куриери и т.н. В Пловдивския санджак през 1587 е отбелязано население общо 13 892 души, като се отчитат само пълноценните мъже. От тях циганите – мюсюлмани са 12 471, циганите – християни са 1 421, като в кааза Пловдив са съответно 5 474 мюсюлмани и 24 християни.

ХРИСТИЯНСТВО И ИСЛЯМ- ТРАДИЦИОННИ РЕЛИГИИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ-ЗИП ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ, 11 КЛАС

Нели Иванова

Гимназия „Васил Левски“, гр. Исперих

Модул „Историческа памет и преподаване в училищата“

Вид на урока- за упражнение

Цели:

- Да утвърди разбирането, че духът на европейската християнска култура и основните ценности на исляма водят началото си от Средновековието;
- Да изгради у учениците позитивно отношение към традиционните ценности, формирани на основата на религията;
- Да изгради чувство на толерантност и разбиране към „другия“, различния.

Основни понятия: пророк, месия, църква, джамия, Коран, Библия, Свещена война, джихад, мисионер.

Очаквани резултати:

- Познава и обяснява ролята на християнската религия за формирането и съхраняването на държавната традиция в средновековна Европа;
- Проследява контактите и конфликтите между християнската, ислямската и юдейската култура през Средновековието.

Ход на урока: предвидени са 2 учебни часа-1час-посещение на християнски храм и джамия, 2час-дискусия

Въведение /2час/- В днешния час ще обобщим ролята на църквата през Средновековието, приликите и разликите между християнството и исляма.

Предварително на учениците е поставена задача да изготвят презентации или разработки по предварително зададени теми:

1. „ Възникване и разпространение на християнството“;
2. „ Възникване и разпространение на исляма“;
3. „Традиционни празници“/напр. Великден и Байрам/.

Насочени са да търсят информация в интернет, да проведат разговори със семейството и с по-възрастни хора.

Представяне на ученическите презентации и разработки./20мин./

След изложението на всеки ученик се дава предварително подготвен работен лист със задачи./10мин./

Провеждане на беседа: „Кои са сходствата и различията между двете религии?“, „Какво влияние оказва религията върху техния живот?“/15мин/

Обобщение:

Чрез беседа се прави извода, че продължителното съвместно съжителство между трите етноса-българи, турци, роми - е оставило траен отпечатък в бита и мисленето им. Двете традиционни религии в българските земи имат сходни черти. Общото почитане на светци /напр. Св. Георги/, курбаните, свещени извори и места /напр. местността Сборяново край град Исперих/ са онези моменти, в които се оформя общата балканска култура.

Работен лист

Задача 1. Направете линия на времето за възникване на исляма и за историята на Византия и България през същия период.

Задача 2. Попълнете таблицата, като сравните двете големи монотеистични религии по следните критерии:

Сравнителен въпрос	Християнство	Ислям
Къде възниква?		
Кога възниква?		
Върховен бог		
Свещена книга		
Свещен град		
Храм		
Религиозни празници		
Характерни черти		
Начин на утвърждаване		

Задача 3. Направете оценка за влиянието на християнството и исляма върху развитието на архитектурата, изкуството, науката.

ЦАР СИМЕОН/893-927г/- ВЛАДЕТЕЛЯТ, КОЙТО ИСКАШЕ ДА УПРАВЛЯВА В КОНСТАНТИНОПОЛ

Нурджихан Сали

Гимназия „Васил Левски“, гр. Исперих

Модул „Историческа памет и преподаване в училищата“

Вид на урока-за нови знания

Цели:

- Познава елементите на приемственост в българското общество в неговото историческо развитие;
- Да генерира разбиране за активната роля на човека в историческия процес.

Основни понятия- мегали идея, цар, василевс, хегемония, „Златен век“

Очаквани резултати:

- Разбира ролята на историята при формирането на националната идеология и национално самочувствие;
- Да развива у учениците умения за самостоятелност в боравенето с различни източници и способност за аналитично и критично мислене

Ход на урока:

Встъпление- актуализират се знанията от предходната тема, свързана с управлението на Борис и неговия наследник Владимир-Расате, причините за смяната му и решенията на Преславския събор. На учениците предварително е зададено да намерят информация за битката при р. Ахелой и нейното значение, за устройството на столицата Велики Преслав, книжовници от този период

Записва се темата на дъската: Цар Симеон- владетелят, който искаше да управлява в Константинопол.

План на урока:

1. Външна политика на управление- условно може да се раздели на три периода:

а) 893 г – 904г.военен;

-Битката при Булгарофигон /894г/-първата икономическа война в Европа- причини, резултати

б) 904-913г- мирен;

- процесите на християнизация и славянизация се ускоряват, новата столица Велики Преслав става витрина на културния разцвет на България и на амбицията на владетеля да я превърне в истински “царски град”,

в) 913-927г- военен.

-917-битката при р. Ахелой

-Симеон – “цар на българите”, мнения за коронацията – хипотези, спорни въпроси;

-идеята за превземане на Константинопол; Отношенията с арабите 923-924г., цели, резултати;

г) последици от външната политика-териториално разширение на България-границите опират на три морета; господстващо положение в Югоизточна Европа.

2. Вътрешна политика- „Златен век на българската култура”

а) на културата и книжнината-Йоан Екзарх, Черноризец Храбър;

б) строителство, архитектура, изкуства-преславска рисувана керамика, Преславско съкровище.

3. Значение на управлението на цар Симеон и неговата личност-положителни и отрицателни страни .

Задачи към учениците:

1. На базата на представения материал направете словесен портрет на цар Симеон по следните показатели:

Потекло...

Година на раждане...

Образование...

Идеи за развитие...

Качества...

Умения...

Визия...

Дейност...

Какво ме впечатли...

Симеон е трети син на княз Борис. Смята се, че е роден около 864 г. Първоначалното намерение на баща му било да бъде поставен начело на църковното управление на държавата. Поради това той е изпратен в Константинопол, за да се учи в Магнаурската школа. Там Симеон получава най-доброто за времето си християнско образование. Изучавал „риториката на Демостен и силогизмите на Аристотел”, овладял отлично гръцкият език. Византийците го наричали „полугрък” като признание и израз на проявеното усърдие да усвои гръцката образованост. Предполага се, че в Константинопол Симеон се замонашва. Той се прибира у дома през 886 г. или малко по-късно, но след идването на Климент и Наум в Плиска. Начело на държавата застава през 893 г., според решението на Преславския църковен събор, проведен след бунта на брат му, Владимир-Расате. Управлението му е известно като “Златен век”.

2. Направете лично ваша оценка за личността на цар Симеон.

Заклучение: Създадена е една уникална българска цивилизация, достигнала до нивото на универсализма. България се превърнала в източник на културно влияние и пример за подражание на съседни и по-далечни славянски и неславянски страни и народи за векове напред. Личността на цар Симеон Велики – велик стратег, ловък дипломат, ерудирани политик и книжовник, “миротворец” и “книголюбец” според неговите съвременници.

